

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЮСИП – ЯКИМОВИЧ Ю.В.

**СУЧАСНА ЄВРОПЕЙСЬКА МОВА (ЧЕСЬКА)
ВСТУПНИЙ ФОНЕТИКО-ОРФОГРАФІЧНИЙ КУРС**

УЖГОРОД – 2023

УДК 81'35 (076)

Ю-89

Юсип-Якимович Ю.В. Сучасна європейська мова (чеська). Вступний фонетико-орфографічний курс. Ужгород, 2023. 101 с. Навчально-методичний посібник для студентів освітньої програми бакалавр галузі знань 03 «Гуманітарні науки» спеціальності 035 «Філологія» спеціалізації 035.038. «Слов'янські мови та літератури (переклад включно) перша - чеська; для студентів спеціальності 035 «Філологія» курсу "Практичний курс сучасної західноєвропейської мови (чеської)" та курсу "Сучасна західнослов'янська мова (чеська)".

У навчально-методичному посібнику "Сучасна європейська мова (чеська). Вступний фонетико-орфографічний курс" подаються відомості про сучасну Чеську Республіку, викладені основи чеської фонетики, графіки, літературної вимови, основи чеського правопису.

Посібник містить фонетичні та правописні коментарі, різноманітні вправи, понад 50 тестових завдань з правопису, список рекомендованої літератури.

Рецензенти: к.філол.н., доц. Петріца Н. М.,
к.філол.н., доц. Буднікова Л.Т.

Рекомендовано Вченою радою філологічного факультету
(протокол № 9 від 28 серпня 2023 року)

© Юсип-Якимович Ю.В., 2023 р.
© ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2023 р.

ЗМІСТ

Вступ. Сучасна Чеська Республіка	4
Територіальний розвиток і географічне розташування.....	4
Політична система.....	10
Розвиток економіки.....	15
Освіта, наука	22
Демографічна ситуація.....	25
Основи чеської фонетики та вимови.	28
Чеський алфавіт.....	28
Надрядкові знаки.....	30
Система голосних.....	32
Смислорозрізнявальна роль довгих і коротких голосних.....	33
Дифтонги.....	36
Наголос.....	37
Система приголосних.....	48
Тверді та м'які приголосні.....	48
Вимова губних приголосних перед ě.....	49
Приголосний [j].....	49
Приголосний [l].....	50
Приголосні [š], [ž], [č].....	50
Складотворчі [r], [l], [m].....	51
Система приголосних. Деякі особливості чеської вимови.....	63
Приголосний [ř].....	63
Приголосний [h].....	64
Глухі і дзвінкі приголосні. Асиміляція.....	64
Вимова груп приголосних.....	66
Вимова прийменників.....	67
Придих (ráz).....	67
Чергування звуків. Чергування голосних.....	73
Чергування приголосних і груп приголосних.....	74
Vyjmenovaná slova.....	75
Основи чеського правопису.....	77
Принципи чеського правопису.....	77
Вживання великої літери.....	78
Вимова і правопис запозичених слів.....	79
Pravopis velkých a malých písmen.....	82
Testy. Pravopis.....	91
Doporučená literatura.....	104

ВСТУП. СУЧАСНА ЧЕСЬКА РЕСПУБЛІКА

1. Територіальний розвиток і географічне розташування

2. Політична система

3. Розвиток економіки

4. Освіта, наука

5. Демографічна ситуація

1. Територіальний розвиток і географічне розташування

Територія. Чеська Республіка (скорочено Чехія) — країна, яка розташована в Центральній Європі. Як самостійна держава вона утворилася на карті континенту 1 січня 1993 року в результаті мирного розмежування територій Чехії і Словаччини, а відтак припинення існування єдиної країни чехів і словаків – Чехословаччини.

Чехія є молодим, хоч і не зовсім новим державним утворенням, адже вона має давні державотворчі традиції та значний історичний досвід політичного існування.

Першою слов'янською державою, що існувала на території сучасної Чехії, була Велика Моравія. Вона постала в другій половині IX століття. Упродовж 1918 – 1992 років (за винятком років Другої світової війни – 1939 – 1945) Чехія була серцевиною державного утворення – Чехословаччини. Символічно суверенність чеської держави було відновлено 1 січня 1969 року, коли офіційно проголосили Чеську Соціалістичну Республіку (з 6 березня 1990 року *Чеська Республіка*) у складі Чехословацької Федеративної Соціалістичної Республіки.

Сучасна Чеська Республіка має площу 78 866 км². За величиною вона посідає 21 місце серед країн Європи та 113 серед країн світу. Чехія межує на заході з Німеччиною (810,3 км), на півночі з Польщею (761,8 км), на півдні з Австрією (466,3 км), на сході зі Словаччиною (251,8 км). Загальна довжина державного кордону становить 2290,2 км.

Більша частина кордонів Чеської Республіки належить до найдавніших та найстабільніших у Європі. Це, по суті, природні (перешкоди) кордони, сформовані пасмами гір та лісів. Уже більш ніж тисячоліття кордони Чехії утворюють Крушні гори, Крконоше, Шумава, Орлицькі гори та інші узгір'я.

Супутникове фото Чехії, зроблене фахівцями NASA у 2003 році

Найдавнішими є умовно усталені кордони з Австрією (більш, ніж 900 років) та Словаччиною. Міжнародно-правову основу сучасних чеських кордонів було закладено Версальським (кордон з Німеччиною) та Сен-Жерменським (з Австрією) мирними договорами 1919 року. Кордон з Польщею встановлений у 1920 році після міжнародного арбітражу, котрий поділив Тешінську Сілезію на більшу (польську) та меншу (чеську) частини. Кордон зі Словаччиною остаточно закріплений міждержавною угодою в 1997 році.

Розташування в «серці Європи» відносить Чеську Республіку до центральноєвропейських держав.

Це континентальна країна без прямого виходу до моря. Від північно-західних її кордонів до порту Щецин на Балтиці і від південно-західних кордонів до порту Трієст на Адріатичному морі приблизно 400 км.

Сателітне фото країни

Таке розміщення має ряд переваг та недоліків. Чеські землі віддавна були перехрестям транспортних шляхів. Найвідомішими з них були шляхи зі сходу на захід та з півдня на північ від Адріатичного моря до Балтійського моря, що пролягали через Моравську низовину. Розташування на перехресті значущих транспортних магістралей створювало умови для розвитку транзитних перевезень і було прямим

джерелом фінансових доходів. Однак таке розміщення часто ставало причиною нищівних боїв та воєн. Іншим недоліком континентального розташування Чехословацької Республіки є відсутність дешевого морського сполучення та рибальства.

Чеська Республіка складається з трьох історичних регіонів: **Чехії, Моравії та Сілезії**. Чехія знаходиться на заході країни і займає дві третини усєї території. Тут історично сформувався центр держави – Прага, відбулося більшість історичних подій чеського народу.

На сході країни розташована Моравія, котра отримала свою назву від річки, що перетинає її з півночі на південь. Культурним та адміністративним центром Моравії є місто Брно.

Сілезія розташована біля північних кордонів Моравії. Це тільки мала частина колись великої історичної області, більша частина якої знаходиться на території Польщі. Культурним центром чеської Сілезії є місто Опава. Історичний кордон між Моравією та Сілезією проходить через місто Острава, поділяючи його на моравську та сілезьку частини.

Найвища гора у Республіці - Снежка (1602м) у Крконошах., найбільше озеро 18,5га -Чорне озеро на Шумаві, найдовша річка Влтава (433 км).

Історичні регіони Чеської Республіки: Чехія, Моравія, Чеська Сілезія

Територіально Чеська Республіка поділяється на 14 країв. Цей поділ парламент підтвердив у грудні 1997 року. До цього існувало 8 регіонів. Юридично ж такий поділ був закріплений законом від 1 січня 2000 року про територіальні самоврядні одиниці. Межі сучасних країв не завжди співпадають з давніми

земськими кордонами, що викликає невдоволення в частини населення, особливо в Моравії. Відповідно до цього закону столиця Чеської Республіки – місто Прага стала не тільки адміністративним центром Центрально-чеського краю, але й самостійним краєм.

Поділ Чеської Республіки на 14 країв

Територіальний поділ ЧР станом на 1 січня 2002 року

	Назва краю	Адміністративний центр краю	Площа краю
1.	Центральночеський край	Прага	11015
2.	Південночеський край	Чеські Будейовіце	10056
3.	Плзенський край	Плзень	7561
4.	Південноморавський край	Брно	7066
5.	Височина	Їглава	6925
6.	Моравсько-сілезький край	Острава	5554
7.	Устецький край	Усті-над-Лабем	5335
8.	Оломоуцький край	Оломоуц	5140
9.	Краловеградецький край	Градець Кралове	4758

10.	Пардубицький край	Пардубіце	4519
11.	Злінський край	Злін	3964
12.	Карловарський край	Карлові Вари	3314
13.	Ліберецький край	Ліберець	3163
14.	Прага	Прага	496

Краї поділяються на дрібніші адміністративно-територіальні одиниці – райони (налічується 77).

Кордони районів у Чеській Республіці, чинні від 1 січня 2007 року

У 2003 році районні адміністрації та деякі органи державного управління в районах були ліквідовані, а частина їх повноважень була перекладена на краї, хоча більшість — на менші адміністративні одиниці. Але відповідний закон не ліквідував райони як територіальні одиниці, вони існують швидше як статистичні одиниці.

Повноваження колишніх районних адміністрацій перейшли до новоутворених т. зв. населених пунктів з розширеною компетенцією. Це дало змогу наблизити мешканців до вирішення буденних проблем. Компетенція таких населених пунктів розповсюджується також на обмежений округ довколишніх сіл та селищ (т.зв. малі райони). Таких округів у Чеській Республіці нараховується 205.

Найменшою адміністративно-територіальною одиницею в Чехії є населений пункт. Їх кількість становить 6254.

Чеська Республіка в Європейському Союзі. Чеська Республіка подала заявку на вступ до ЄС у 1996 році, ставши повноправним її членом 1 травня 2004 року. У Європейському Парламенті Чехію представляють 24 депутати (наприклад, Німеччину – 99, Мальту – 5). Парламентарі за партійними переконаннями вступають до різних фракцій і своїми голосами впливають на політику ЄС.

Чеська Республіка, як і кожна країна ЄС, має одного єврокомісара, який займається питаннями зайнятості та іншими соціальними проблемами.

Кількість чехів, які працюють в апараті ЄС за підрахунками Міністерства закордонних справ становлять більш ніж 1000 осіб.

З грудня 2007 року Чеська Республіка увійшла до Шенгенської зони, що виключає прикордонний контроль з іншими країнами ЄС.

З листопада 2006 року в країні почали застосовувати європейський ордер на арешт, який дозволяє притягувати громадян Чеської Республіки до кримінальної відповідальності в інших країнах ЄС.

Ставши членом ЄС, Чеська Республіка залишила подвійний адміністративно-територіальний поділ на 8 областей, що відповідає рівням NUTS II. Цей критерій виходить з потреб Європейського Союзу, котрий для порівняння окремих регіонів створив систему територіальних статистичних одиниць. У ЄС прийнято за норму визначати регіональні одиниці відповідно до територіальної класифікації. Вона має назву *Nomenclature des unitee territoriales statistiques (NUTS)*. Це статистичне структурування територіальних одиниць має п'ять рівнів і базується на принципі компліментарності (додатковості). Вона включає три регіональні рівні (NUTS 1 – 3) і два місцеві (NUTS 4 – 5).

Найвищий рівень (ступінь) NUTS I утворює або вся територія малих країн, або великі частини розлогих держав. За цим критерієм, область NUTS I представляє вся Чеська Республіка. NUTS II це одиниці, кількість жителів у яких перевищує 1 мільйон. Цьому критерію відповідають лише місто Прага, Центрально-чеський та Моравсько-сілезький краї. Решта країв були зараховані до областей NUTS II шляхом об'єднання.

Цей поділ, не маючи нічого спільного з адміністративним поділом країни, був проведений для того, щоб Чеська Республіка могла приймати фінансові засоби з т.зв. структурних фондів ЄС, передбачених для допомоги відсталим регіонам (тобто тим, де ВВП становить менше 75 % у розрахунку на одного жителя ЄС). У випадку Чехії до таких належать усі регіони NUTS II, крім

Праги. Окрім ЄС, Чеська Республіка є членом інших міжнародних організацій - НАТО, ОБСЄ, СОР, МВФ, МАГАТЕ, ООН та ін.

2. Політична система Чеської Республіки

Чеська Республіка є демократичною державою, членом Європейського Союзу. Формою правління є парламентська республіка. За демократичною традицією тут чітко функціонують три гілки влади. Виконавчу представляють Уряд, Президент, міністерства, органи місцевого самоврядування, а законодавчу – Парламент, який є двопалатним (Палата депутатів та Сенат). Судова гілка є незалежним інститутом.

Виконавча влада. Найвищими суб'єктами виконавчої влади у Чеській Республіці виступають відповідно Уряд і Президент.

За Конституцією Чеської Республіки Уряд є *вищим органом виконавчої влади*. Його очолює прем'єр-міністр. Діяльність Уряду визначається Конституцією Чеської Республіки (глава 3, статті 67-80). Уряд підзвітний Палаті депутатів, яка висловлює йому довіру. Відповідно до своїх функціональних повноважень Уряд видає укази у рамках існуючих законів та формує Державний бюджет. Структура Уряду має наступний вигляд: прем'єр-міністр (голова), чотири заступники та профільні міністри. Допоміжними структурами слугують інші урядові органи. Серед них Ради: 1) безпеки держави; 2) з питань прав людини; 3) з питань національних меншин; 4) з питань досліджень і розвитку; 5) з питань забезпечення рівних прав між чоловіками та жінками; 6) з питань збереження сталого розвитку; 7) з питань безпеки та охорони праці; 8) з питань діяльності неурядових неприбуткових організацій; 9) з проблем інформаційного суспільства. Діють також Комітет з питань врегулювання відносин між державою та церквою, Комітет з питань європейської інтеграції, Уповноважений з прав людини та ін. Названі органи й визначають основні напрямки діяльності Уряду, які охоплюють найважливіші сфери життєдіяльності чеського суспільства.

За функціональними обов'язками роль Прем'єр-міністра наближена до канцлерів Німеччині та Австрії й концентрує всю повноту виконавчої влади.

Президент є главою держави. Він обирається строком на 5 років на основі загального, рівного виборчого права шляхом таємного голосування. Президент може обиратися не більш, ніж на два строки поспіль. На цю державну посаду, відповідно до

Конституційної норми, може претендувати громадянин Чеської Республіки, який має право голосу та досяг 40-річного віку.

Однак Президент Чехословацької Республіки відіграє здебільшого символічну роль. Його головна функція полягає в належній репрезентації держави на міжнародному рівні. Крім цього, він має досить широкий спектр дій для призначення кандидатів на керівні посади.

Відповідно до Конституції Чеської Республіки **Президент:**

- призначає та звільняє з посад прем'єр-міністра та інших членів уряду і приймає їхню відставку, відправляє у відставку уряд і приймає його відставку;
- скликає засідання палати депутатів,
- розпускає Палату депутатів;
- уповноважує уряд, що пішов у відставку, виконувати своїх обов'язків до призначення нового уряду;
- призначає суддів Конституційного Суду, його главу та заступників;
- призначає з-поміж суддів главу Верховного суду та заступників;
- пом'якшує рішення суду, призначає амністію;
- повертає до Парламенту прийняті закони на доопрацювання, за винятком конституційного закону (право вето);
- призначає голову і заступника Вищого контрольного управління
- призначає членів Ради чеського Національного банку

Загалом, Президент позбавлений значних практичних впливів на політичну систему Чеської Республіки. Де-факто він є моральним лідером нації. Саме завдяки цьому авторитету глава держави і володіє суттєвим впливом. Президент виконує роль політичного арбітра, координатора діяльності державних органів та медіатора між ними у конфліктних ситуаціях.

Президенти Чеської Республіки:

Вацлав Гавел (за результатами виборів 1993 та 1998 років)

Вацлав Клаус (обраний у 2003 та 2008 роках)

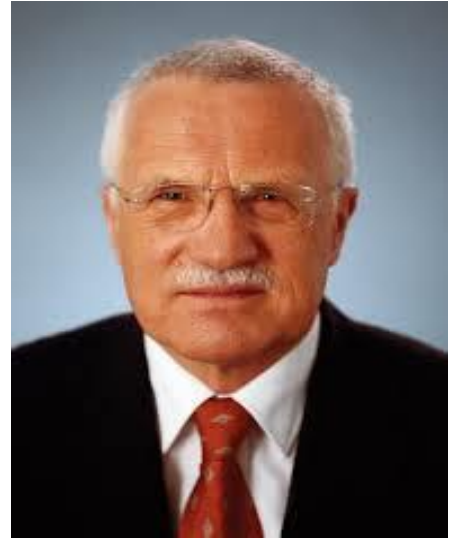
Мілош Земан (обраний у 2013 році)

Петер Павел (обраний у 2023 році).

Вацлав Гавел

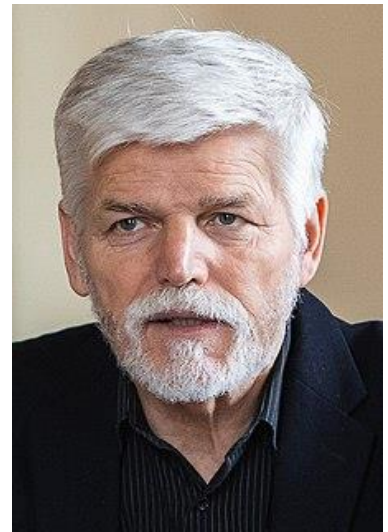
Вацлав Клаус

Мілош Земан

Петер Павел

Законодавча влада. Функції законотворення в Чеській Республіці виконує двопалатний Парламент. Нижню палату – **Палату депутатів** – складають 200 парламентарів, які обираються строком на чотири роки за мажоритарною виборчою системою. Парламентарями можуть обиратися громадяни віком від 21 року.

Верхню палату – **Сенат** – формують 81 сенатор, що обираються строком на шість років. Вибори до обох палат Парламенту проводяться на основі загального, рівного виборчого

права шляхом таємного голосування на пропорційній основі виборчої системи. Сенаторами обираються громадяни від 40 років. Вибори до Палати депутатів проводяться за пропорційною виборчою системою з голосуванням у 14 багатомандатних

виборчих округах, межі яких збігаються з межами адміністративно-територіального поділу Чехії, у кожному з яких розподіляється від 5 до 25 мандатів.

Палата депутатів Чеської Республіки

Кожен виборець може підтримати лише один список кандидатів, обравши при цьому не більше 2 претендентів у списку. До участі у розподілі мандатів допускаються партії, які отримали на свою підтримку не менше 5% дійсних голосів виборців, коаліції двох політичних партій, які отримали на свою підтримку не менше 10% голосів виборців, коаліції трьох політичних партій, які заручилися підтримкою не менше 15% голосів виборців.

Чеський Сенат обирається строком на 6 років з ротацією кожних два роки третини членів палати, згідно мажоритарної виборчої системи абсолютної більшості з голосуванням у 81одномандатному виборчому окрузі.

Засідання чеського Сенату

Система виборності побудована таким чином, що повторне голосування можливе у разі, коли жоден із кандидатів не отримав понад 50% голосів виборців. Однак, таку нагоду отримують лише два кандидати з найвищим рейтингом. Відтак, переможцем двоюою стане той, хто отримав просту

більшість.

Попри двопалатну парламентську систему, їхній статус не є рівноправним. За логікою законодавчої діяльності усі законопроекти спершу розглядаються членами нижньої палати (депутатів). Якщо Сенат (верхня палата) відхиляє закон, ухвалений Палатою депутатів, нижня палата розглядає його вдруге. Для прийняття закону необхідна абсолютна більшість депутатських голосів. Один із важливих документів, який приймає Палата депутатів – це державний бюджет країни. У разі розпуску нижньої палати, Сенат має право ухвалення законодавчих актів.

У зв'язку зі схемою конституційних відносин Уряду, Парламенту і Президента в Чеській Республіці відчутною є залежність їх від партійної дисципліни. Важелі реальної влади знаходяться в руках керівників політичних партій, яким належить більшість місць у законодавчому органі. Парламент, як загальнодержавний представницький орган, реалізує насамперед політику парламентських (правлячих) партій і зосереджує всю повноту законодавчої влади.

Судова влада. Третя гілка влади в Чеській Республіці складається із системи судів та Конституційного суду. Верховний суд разом із Верховним адміністративним судом є найвищою ланкою судової влади в країні. Її доповнюють 8 крайових і районні суди, кількість яких становила 81.

Конституційний Суд Чеської Республіки є поза цією системою. Він нараховує 15 членів, які призначаються Президентом за згодою Сенату строком на десять років.

У Чеській Республіці не існує жодних спеціальних судів. Раніше до таких відносили військові і комерційні суди, однак вони були ліквідовані відповідно у 1993 і 2000 роках.

Партійна система. Правовою основою становлення новітньої багатопартійності в Чехії стало відміна положення Конституції ЧССР про керівну роль КПЧ. Внаслідок цього, з 1989 року, розпочався процес демократизації та плюралізації політичного простору. Невдовзі було відновлено та створено чимало нових політичних партій та громадсько-політичних рухів, які заклали основу партійної системи.

Політична система Чехії багатопартійна. Починаючи з 1993 року, сформувалися дві найбільші партії: Чеська соціал-демократична партія і Громадянська демократична партія. Ця модель змінилася на початку 2014 року, з появою нової політичної партії Дії незадоволених громадян (аббревіатура чеськ. *ANO 2011*, що перекладається як ТАК).

Парламентські вибори в Чехії 2021

Партія	Голоси	%	+/-	Місця	+/-
ANO 2011	1 500 113	29,64	+10,98	78	+31
Громадянська демократична партія (ODS)	572 962	11,32	+3,59	25	+9
Чеська піратська партія	546 393	10,79	+8,13	22	+22
За свободу і пряму демократію (SPD)	538 574	10,64	–	20	–2
Комуністична партія Чехії і Моравії (KSČM)	393 100	7,76	–7,15	15	–18
Чеська соціал-демократична партія (ČSSD)	368 347	7,27	–13,09	15	–35
Християнсько-демократичний союз — Чехословацька народна партія (KDU–ČSL)	293 643	5,80	–0,98	10	–4
TOP 09	268 811	5,31	–6,69	7	–19
Мери та незалежні (STAN)	262 157	5,18	–	6	Нова
Недійсні / порожні голоси	30 306	–	–	–	–
РАЗОМ	5 091 065	100	–	200	0
Зареєстровані виборці / голосування	8 374 501	60,79	+1.31	–	–

Джерело: [Volby](#) [Архівовано 8 квітня 2019 у [Wayback Machine.](#)]

Рівень відповідальності партії за політичні рішення визначає Уряд. Його главою є лідер парламентської більшості або ж її представник.

Державний гімн з 1919 року - *Kde domov můj* (слова Йозефа Каєтана Тила, музика Франтішка Яна ШкROUPа).

3. Розвиток економіки

Трансформація економіки. Повернення до ринкової економіки після 1989 року стало найскладнішою трансформацією господарства Чеської Республіки за всю її історію. Попередні до цього десятки років орієнтації на країни соцтабору спричинили глибокі деформації у суспільстві, економіці, промисловості та сільському господарстві. Розпад соцтабору, на який припадало три чверті чехословацького експорту, призвів до неплатоспроможності попередніх партнерів та до втрати збуту для багатьох чеських виробників. Наступний розвал довготривалих господарських зв'язків був спричинений розпадом Чехословаччини на дві самостійні держави в 1993 році.

Причиною проблем та занепаду багатьох традиційних виробництв і навіть цілих галузей чеського господарства (с/г, обробки шкіри, взуттєвої та текстильної промисловості, виготовлення кераміки) стала наростаюча конкуренція дешевих товарів завезених з нових індустріалізованих країн та з Китаю. Якщо порівняти структуру господарства за 1989 та 2008 роки, то видно, що було ліквідовано значну кількість заводів, навіть цілі промислові області. Поряд з цим виникло близько 200 промислових зон, де зосереджені нові виробничі та невиробничі організації. Нові ринкові умови призвели до поширення глобалізаційних процесів у Чеській Республіці, збільшився прилив закордонного капіталу до всіх галузей народного господарства.

Одним із перших результатів трансформації економіки стала зміна дефіциту робочої сили при високій економічній активності чоловіків та жінок на високий рівень безробіття.

Зміна економічної системи та європейська орієнтація Чеської Республіки призвела до значних змін у народному господарстві загалом та до зміни вагомості окремих регіонів чи міст. Непомірно висока частка промисловості в господарстві спочатку стрімко зменшувалась, однак на початку XXI століття ситуація стабілізувалась. Наслідом цього стало те, що Чеська Республіка посідає чільне місце серед країн членів ОЕСД (Організація економічного співробітництва та розвитку) за часткою промисловості, зі значною частиною монтажних та технологічно простих виробництв. Надмірна орієнтація на

виробництво легкових автомобілів (Млада Болеслав, Врхлабі, Квасини, Колін, Ношовіце та густа мережа субпідрядників) посилено проявилася в економічній кризі 2008 року.

Складна трансформація відбувалася в сільському господарстві, котре до 1989 року отримувало високі дотації. За нових умов ця галузь важко проявила себе на перенасиченому світовому ринку. Умови погіршувала і дотаційна політика ЄС, що передбачала імпорт великої кількості дешевших продуктів харчування, виробництво яких у країнах їх походження (т.зв. перша п'ятнадцятка ЄС) дотується більшою мірою, ніж у нових країнах ЄС.

Трансформація торкнулася давно занедбаної сфери послуг, що зазнала стрімкої приватизації. На 50 % зросла кількість працівників магазинів, майстерень, закладів громадського харчування та готелів. Створено сотні туристичних агентств. Значна забудова виразно змінила вигляд міст: нові торгові центри, готелі, заклади харчування. Швидкий та проблематичний був фінансовий розвиток та у сфері страхування. Для їх збереження ще до приватизації були виділені колосальні фінансові засоби. Подальше розширення та покращення якості послуг сприяло позитивному розвитку місцевої економіки, створенню нових робочих місць та росту доходів до державного бюджету.

Характерною ознакою розвитку транспортної системи Чеської Республіки є серйозне відставання потужностей, якості та приєднання до транспортної системи розвинутих сусідніх держав (Німеччина, Австрія). Повільним та невиправдано дорогим є будівництво мережі автомагістралей та об'їзних доріг.

Мережа чеських автомагістралей

Решта доріг мають низьку пропускну здатність. Проблемним залишається залізничний транспорт. Із запізненням ведеться

будівництво т.зв. залізничних коридорів, що мають збільшити швидкість та надійність перевезень. Найприскоріших змін зазнав повітряний транспорт завдяки міжнародному аеропорту Прага-Рузине, що в десять разів збільшив кількість подорожуючих.

Результати трансформації господарства Чеської Республіки хоч і є позитивними, однак могли би бути вагомішими та швидшими. Змінилася галузева структура зайнятості населення. Приватний сектор, динаміка розвитку якого є вищою, ніж державного, забезпечує дві третини робочих місць та більш, ніж 4/5 всього виробництва. Ці тенденції свідчать про наближення чеського народного господарства до економіки розвинутих країн ЄС та світу.

Розвиток промисловості. Промисловість – традиційно провідна галузь народного господарства Чеської Республіки. Еволюція промисловості на чеських землях має багаті традиції ремісничого виробництва та до 1948 року була орієнтована на промислово розвинені держави. Сучасний територіальний розподіл є результатом двохсотрічного розвитку та динамічних змін. Головні промислові області виникли протягом ХІХ – першої половини ХХ століть на північ від лінії Аш – Пльзень – Прага – Оломоуц – Острава. Крім того, промислове виробництво компактно зосередилося в Брно і його околицях та в Зліні. Локалізацію промисловості в цих регіонах спричинили поклади вугілля як основного енергетичного джерела того часу та можливість прямих контактів із сусідньою розвинутою Німеччиною.

Галузева структура промисловості до кризи 30-х років ХХ століття включала текстильну, харчову, керамічну промисловість. Перед другою світовою війною та після неї збільшилась вага важкої промисловості. Значних змін галузева структура промисловості зазнала за часів соціалізму (1948 – 1989). Переважав розвиток інвестиційно складних галузей промисловості: машинобудування, металургії, хімічної промисловості, видобутку, енергетики, будівельних матеріалів. Об'єми виробництва у цих галузях зросли більш, ніж у чотирнадцять разів, у той час як у галузях легкої промисловості лише у вісім разів. Відставання сучасних галузей, що розвивалися у світі після енергетичної кризи 1973 року (електроніка, обчислювальна техніка) та відкладання необхідних структурних змін призвело до падіння ефективності економіки. Більшість товарів вироблялася на невибагливий ринок країн колишнього Радянського Союзу та країн Східної Європи в обмін на сировину (нафту, газ, залізну руду тощо).

Після 1948 року одним із завдань господарської політики

країни, крім індустріалізації Словаччини, було і вирівнювання промислового рівня регіонів Чехії. За роки соціалізму в країні була проведена корінна реконструкція старих індустріальних районів і створено низку нових галузей промисловості. Будівництво великої кількості нових підприємств поряд із реконструкцією діючих призвело до посилення кооперування промислових підприємств за межами традиційних економічних районів так виникли Остравсько-Карвінський регіон, машинобудівні агломерації Праги, Брно, Пльзень, електроенергетичний та хімічний комплекс у Північній Чехії (вздовж північного кордону Чеської Республіки від Соколова через Усті-над-Лабем і Ліберець до Находа). На заході домінувала важка промисловість (видобуток бурого вугілля і заснована на цьому енергетика та хімічна промисловість), меншою мірою представлена легка промисловість (виробництво текстилю, скла та кераміки). На сході країни розвивалися машинобудування та легка промисловість. Головними промисловими регіонами центральної частини Чеської Республіки були місто Пльзень та його околиці, празька агломерація та міста Градець Кралове і Пардубіце. У Моравії це передусім міста Острава, Брно, Оломоуц та Злін з довколишніми промисловими центрами. До менш індустріальних регіонів належали райони вздовж південного та західного кордону Чеської Республіки, південна Моравія та центральна частина Чесько-Моравської височини.

Після 1989 року стрімкий прихід закордонних інвесторів та приплив інвестицій приніс необхідну галузеву, технологічну та організаційну модернізацію. На околицях міст виникло 200 нових промислових зон та об'єктів виробництва.

Галузі промисловості. Промисловість це провідна галузь економіки Чеської Республіки. На переробну промисловість, що за міжнародною класифікацією поділяється на 9 галузей, у Чехії припадає 90 % всього виробництва та робочих місць. Основними галузями чеської промисловості є паливно-енергетична, хімічна, текстильна, харчова промисловість, машинобудування, виробництво скла та порцеляни.

Чеське народне господарство має непогану енергетичну базу. Її основу складають теплоелектростанції, на які припадає 65% усієї виробленої електроенергії.

Електростанція Тржебовіце в Остраві

Незважаючи на те, що в Чеській Республіці зменшуються запаси вугілля, країна надає великого значення розвитку атомної енергетики. У роки тоталітаризму ще за сприяння СРСР в Чехії було побудовано кілька атомних електростанцій (на півдні Чехії та Моравії).

Після введення в експлуатацію атомної електростанції Темелін у 2001 році питома вага електроенергії, вироблена цими підприємствами, зросла з 20 % до 30 %. Частка гідроелектростанцій у енергетичному фонді Чеської Республіки складає близько 3 %.

Ядерна електростанція Темелін

Частка гірничодобувної промисловості у виробництві та зайнятості Чеської Республіки зменшується. Сьогодні в Чехії видобувають переважно енергетичну сировину: чорне вугілля (Остравсько-Карвінський регіон), буре вугілля (Північна Чехія, Соколов). Видобуток нафти та природного газу в порівнянні зі споживанням є незначним. Припинилося видобування залізної руди та стримується видобуток урану.

Особливими темпами розвивається важка промисловість, зокрема машинобудування. У Чехії виготовляють універсальні верстати з програмним керуванням, електровози, тролейбуси, трамваї, автомобілі. Особливу популярність у світі здобула компанія «Шкода», що виробляє легкові автомобілі (штаб-квартира в м. Млада Болеслав).

Компанія «Шкода» була заснована в 1925 році на базі чеської компанії «Лаурін і Климент». У середині 1990-х років «Шкода» увійшла до складу німецького концерну «Вольксваген». «Шкода» випускає ряд моделей легкових автомобілів, що відповідають міжнародним стандартам і користуються популярністю в багатьох країнах Європи.

Завдяки значним вливанням закордонних інвестицій відбувається модернізація та реструктуризація хімічної та фармацевтичної промисловості Чеської Республіки. У країні переважають великі заводи, розташовані в районах з достатньою кількістю води. Підприємства цих галузей зосереджені в Північній Чехії (Літвінов, Усті-над-Лабем, Лосовіце), Празі та центральній Чехії (Кралупи-над-Влтавою,

Нератовіце, Раковнік), околицях Пардубіц та північній Моравії (Валашке Мезіржічі, Комаров-у-Опави).

Традиційно високим рівнем розвитку виділялася чеська *легка промисловість*. Однак з 90-х років ХХ століття виникли несприятливі умови для її розвитку. Попередня орієнтація на східноєвропейський ринок, падіння попиту на національну продукцію, жорстка конкуренція з імпортними товарами, погана господарська політика призвели до спаду виробництва в цій галузі. Сьогодні текстильна промисловість випускає асортимент тканин на основі натуральних волокон (вовни, льону, бавовни), штучних волокон (віскозний шовк, поліамідні та поліефірні волокна), а також т.зв. змішаних тканин (комбінація натуральних та синтетичних волокон). Виробництво одягу зосереджено в Простеїхові, Брно, Празі. Конкурентну боротьбу прогало виготовлення шкіряних товарів та взуття. Завдяки закордонним інвестиціям у дещо кращій ситуації перебуває виробництво скла (Теплице, Карлови Вари) та кераміки (Горні Бржіза, Хлумчани, Раковнік). Світове визнання має т.зв. «чеське скло», що виробляється на заводі «Богемія» в Подебрадах.

Хороші позиції утримують інші традиційні галузі: деревообробна промисловість (на всій території Чеської Республіки, компактно на півдні Чехії та у північній Моравії), виробництво меблів (південна Моравія, південна Чехія), виробництво паперу та целюлози (Ветржні, Штеті, Гостінне, Пасков), поліграфічна промисловість (у великих містах).

Розвиток сільського господарства. Сільськогосподарське виробництво є одним з традиційних секторів економіки Чеської Республіки. Частка сільського господарства (разом з лісовим) у народному господарстві країни наближується до рівня перших п'ятнадцяти країн ЄС. Чеське сільське господарство має столітні традиції, що забезпечували незалежне постачання основних продуктів харчування. Аграрний експорт складають молоко, тварини, крупи, цукор і солод.

Сільськогосподарські підприємства в Чеській Республіці сьогодні обробляють приблизно 4 264 тисяч га земель, що складає половину (54%) загальної площі країни. На одного жителя країни припадає 0,42 га сільськогосподарських угідь, з них 0,30 га орних земель, як і загалом у Європі. Більше третини земельних ресурсів Чехії складають ліси. З 1995 року зменшилося 15 тис га сільськогосподарських земель, а площа земель лісового фонду збільшилася на 16 тис га.

Незважаючи на те, що площа орних земель за останні десять років неухильно зменшується, площа земель, зареєстрованих в кадастрі як трав'яний покрив, на 71 тис га збільшилася.

Половина земельного фонду розташовані в не зовсім сприятливих для сільського господарства регіонах, саме ці області, в яких підтримується створення та утримання луків і пасовищ.

Більшість сільськогосподарських земель належить фізичним та юридичним особам. Станом на кінець 2004 року у власництві держави було 599 700 га сільськогосподарських земель, котрі орендує земельний фонд Чеської Республіки. Чеський і моравський регіональний аграрний сектор характеризується високим ступенем орендованої землі (90%).

Питома вага працівників сільського господарства в структурі зайнятості чеської економіки складає 2,9%. Сільське господарство на сучасному етапі забезпечує не лише виробництво продуктів харчування, але й виконує важливі соціальні та екологічні функції.

Туристична галузь. У Чеській Республіці туризм належить до сфери послуг, значення якого прямо пропорційне до розвитку країни. З одного боку – це спосіб проведення вільного часу: відпочинок, екскурсії, культурна програма, спорт, ділова, навчальна поїздка, конференція. З іншого боку – це один із напрямів економічного прибутку. Чеська Республіка має чудові природні умови, тут присутні різні типи ландшафтів: печери, гори, водойми, скелі, долини виноградників і т.д.). З кожним роком покращуються транспортна мережа, об'єкти проживання, інші послуги.

Приток іноземних туристів зростає з кожним роком (приблизно 100 млн. осіб на рік, серед них німці, італійці, голландці). Чехія входить у двадцятку найвідвідуваніших країн світу і в десятку європейських країн. Державний дохід від туризму перевищує \$ 4 млрд. на рік. Найвідвідуванішими містами є Прага, Чеський Крумлов (та інші міста-пам'ятки зі списку ЮНЕСКО), курортний трикутник у Західній Чехії (Карлови Вари, Мар'янське Лазне, Франтішкове Лазне).

1.4. Освіта, наука

Обов'язкова освіта діє з 1774 року, її заснувала освічена правителька Марія Терезія. Історія чеського освіти, однак, набагато давніша. Ще в 1348 чеський король Карл ІУ заснував найстаріший університет в Центральній Європі - сьогодні Карлів університет.

У Чеській Республіці представлені всі рівні освіти - від дошкільної до базової, середньої, вищої, післядипломної та

ціложиттєвої.

Обов'язкова освіта включає в себе навчання дітей 9 років поспіль, починаючи з 6-річного віку. Батьки можуть також залучати дітей до дошкільної освіти, яка допомагає дітям адаптуватися в колективі і згладити перехід до школи.

Дошкільна освіта. Першу освіченість в якості доповнення до сімейного виховання, діти можуть отримати до початку обов'язкової шкільної освіти. Цій меті служать дитячі садочки. Діти у співпраці з батьками та педагогами навчаються логічно мислити і спілкуватися, практикуючи пам'ять та уяву. Ці навички також служать для оцінки інтелектуального та освітнього рівня дитини перед вступом до початкової школи.

Базова освіта

Початкову освіту, зазвичай, діти отримують у початкових школах. Обов'язкова освіта триває дев'ять років - від 6 до 15 років.

Серед типів шкіл, які забезпечують дітей з початковою освітою:

Початкова школа (державна чи приватна): діти зобов'язані пройти весь дев'ятирічний термін обов'язкового шкільного навчання, розділений на два цикли.

Гімназії: У восьмирічних чи шестирічних гімназіях учні можуть завершити початкову освіту і продовжити навчання в середній.

Середню освіту засвідчує отримане свідоцтво державного зразка про випускні іспити.

Середні школи діляться на три основні типи:

Гімназії

Середні професійні школи

Середні професійні училища

У Чехії в найбільшій пошані навчальні заклади університетського типу, ця традиція склалась упродовж віків. Зрозуміло, що найголовнішу роль тут відіграв один із найстарших у Європі Карлів університет у Празі, заснований ще 1348 року. Крім цього, ще є 3 інших університети і 23 інститути – від мистецьких до політехнічних і медичних, які входять до системи громадських вишів, раніше їх називали державними, тобто тими, де навчання безкоштовне. До цієї системи належать також два вищі навчальні заклади, що їх утримують міністерства, – це Поліцейська академія та Університет оборони.

Колискою чеської та й європейської освіти є Карлів університет (також: Празький університет, чеськ. Univerzita Karlova v Praze, лат. Universitas Carolina, нім. Karls-Universität zu Prag), що знаходиться в Празі. Це — найстаріший

університет у Чехії (заснований у 1348 році), був першим університетом у Священній Римській імперії, на слов'янських землях і в Центральній Європі загалом, один з найстаріших університетів у світі.

Великою популярністю користується також Чеський технічний університет (чеськ. *Ceske vysoke uceni technicke*; CVUT, ЧТУ), розташований у Празі, цей ВНЗ має славні історичні традиції, це один із найбільших вишів у країні. Заснований у 1707 році університет є, таким чином, найстарішим технічним університетом Центральної Європи і найстарішим цивільним технічним вишом Європи в цілому. ЧТУ — один із найбільших університетів країни. Станом на 2008 рік тут навчалось 23 363 студентів.

Перелік відомих чеських ВНЗ достатньо великий. Поряд з державними університетами вже виросло ціле покоління приватних,

Вища освіта в Чеській Республіці завдяки своїй високій якості має світову репутацію. Це якість гарантується національною системою регулювання та контролю якості. Акцент на освіті є зрозумілим, оскільки вона завжди відігравала ключову роль у житті чеського народу.

Навчання та дослідження мають принципове значення для нового розвитку нації в її сучасній історії. Чеська Республіка, невелика країна в серці Європи, добре усвідомлює, що міжнародне співробітництво в галузі науки та інновацій є прерогативою для довгострокового успіху в глобалізованому світі.

Навчання в Чеській Республіці, в країні, що є на перехресті культур, добре підходить для розвитку відкритого мислення та зміцнення здібностей кожного студента, щоб працювати разом з іншими людьми найрізноманітнішого походження. Таким чином, воно може також служити в якості концентратора для подальшої адаптації в сучасному освітньому середовищі як на європейському, так і на глобальному рівні. Рівень життя в Чехії досить високий, а вартість життя залишаються помірною.

Чеські університети та інститути забезпечують широкий спектр високоякісних навчальних програм, курсів, які охоплюють багато галузей знань і досвіду, англійською мовою. Кожний навчальний заклад публікує на своєму веб-сайті детальну інформацію щодо можливостей навчання.

Більшість університетів мають акредитовані програми:

Бакалавр: навчання триває на три роки, студенти набувають базові знання з вузькоспеціалізованих галузей. Навчання завершується Державними іспитами із захистом

бакалаврської праці. Бакалаври можуть продовжувати навчання в магістратурі, де вони звужують спеціалізацію.

Магістр : магістерські програми базуються на відповідних бакалаврських і розраховані на 2 роки. Завершується навчання теж державними іспитами та захистом магістерської праці. Після завершення цих типів вищої освіти деякі студенти продовжують подальше поглиблення їх спеціалізацію в докторантурі за спеціальними докторськими програмами.

Безперервне навчання: Необхідність безперервного навчання на перший план виходить зокрема, у зв'язку зі змінами на ринку праці і впровадженням нових технологій. Сфера навчання упродовж життя відповідно зумовлює необхідність підвищення участі в подальшій освіті, також є одним з п'яти основних пріоритетів освітньої політики ЄС, сформульованих у 2000 році на конференції в Ліссабоні.

1.5. Демографічна ситуація

Чисельність населення країни 2015 року становила 10,644 млн осіб (85-те місце у світі), 14 місце серед країн Європи (подібна кількість населення у Греції, Бельгії, Португалії, Угорщини, Сербії).

Природний приріст населення. Падіння приросту населення, що мало місце у 1990-х роках, припинилося в 2003 році. У 2006 році після 13 років спаду народжуваність перевищила смертність (10,3 %). Природний приріст наступних років позначився позитивною динамікою.

Характерним явищем демографічного розвитку Чехії від початку 90-х років ХХ століття є збільшення середньої тривалості життя (у чоловіків він становить 73 роки, у жінок – 79 років) та помітне старіння нації. Середній вік зріс до 40 років та збільшилась кількість населення пенсійного віку. У 2007 році питома вага вікової групи громадян старших 65 років становила 14,6 %, а вікової групи 0 – 14 років – лише 14,2 %. Найбільша частка (20 %) громадян 60-річного і вище віку припадає на великі міста (Прага, Брно, Пльзень). Новим явищем є також високий процент (1/3) народжуваності позашлюбних дітей.

Розселення. Середня густина населення Чехії становить 131 житель на 1 км². З огляду на природні та соціально-економічні умови, розселення людності має територіальні відмінності. Найгустіше заселеними є великі міста і прилеглі до них території (Прага, Брно, Острава, Пльзень) та промислово розвинені райони

(Мост, Теплице, Усті-над-Лабем, Яблонец-над-Нісоу, Кладно), в яких густина населення перевищує 200 чол/км². Менш заселеною є смуга вздовж південно-західного та південного кордону від Тахова до Індржіхового Градця, де густина заселення становить менше 50 чол/км². Малозаселеними є райони Плахатіц та Чеського Крумлова (37 чол/ км²).

Міське населення Чеської Республіки складає більше 71 % його загальної кількості. Найбільшими містами є Прага (1,2 млн. жителів), Брно (390 тис. жителів), Острава (330 тис. жителів), Плезень (175 тис. жителів), Усті-над-Лабем (106 тис. жителів), Оломоуц (106 тис. жителів), Ліберец (104 тис. жителів). У Чехії переважають міста з кількістю населення близько 20-50 тис. жителів. Типові сільські населені пункти нараховують близько 150-200 мешканців.

Етнічна структура. Національний склад населення Чеської Республіки характеризується перевагою чехів (94%). Чехія належить до національно гомогенних країн Європи (після Польщі, Албанії, Ісландії та Мальти). Найчисельнішу національну меншину становлять словаки (неповних 200 000 осіб або 1,9 %). Компактністю проживання характеризується польська меншина (51 000 осіб або 0,5 %) на сході Сілезії та частково німецька (38 000 осіб, 0,4 %). До ромської національності відносять себе 12 000 жителів.

За останні роки національна структура населення Чеської Республіки дещо змінилася під впливом робочої міграції. У середньому іноземці становлять приблизно 4 % популяції країни: серед них громадяни України (126 521 осіб), Словаччини (71 676 осіб), В'єтнаму (60 605 осіб), Росії (31 297 осіб), Польщі (18 328 осіб), Німеччини (13 577 осіб).

Віросповідання. Чехія посідає друге місце в Європі (після Естонії) за рівнем атеїзму громадян. Початок 90-х років ХХ століття характеризувався збільшенням кількості віруючих. Це була реакція громадян на негативне відношення комуністичного режиму до релігії. Однак перепис населення 2001 року показав, що за винятком деяких регіонів чеська спільнота є атеїстичною (59 % жителів без віросповідання, 32,2 % – віруючих). Найбільша частка віруючих у південній та центральній Моравії (напр., Злінський край більше 50 %, Височина та Південно-моравський край більше 40 %), найменша — у північно-західних областях Чеської Республіки (напр., Устецький та Ліберецький краї менше 20 %). Більшість віруючого населення – католики (83 %).

Релігійна структура населення Чехії (за даними Чеського статистичного управління станом на 2011 рік)

	Кількість осіб	Питома вага
Всього жителів	10 330 060	100 %
Без віросповідання	6 039 991	59 %
Невизначеного віросповідання	901 981	8,8 %
Віруючих	3 288 088	32,2 %
Належність до конфесій:		
- римо-католицька церква	2 740 780	
- чехословацька гуситська церква	99 103	
- євангельська чесько-братська церква	117 212	
- православна церква	22 968	
- церква Свідків Єгови	23 162	

Чеська мова - західнослов'янська група мов, до якої також належать словацька та польська мови. Чеська мова найближча до словацької. Їх об'єднує постійний наголос на першому складі, розрізнення довгих і коротких голосних, уживання складотворчих приголосних **r, l**. Проте є й багато відмінностей на фонетичному, лексичному та граматичному рівнях.

Становлення сучасної чеської літературної мови пов'язане з іменами відомих славістів Й.Добровського, П.Й.Шафарика, Й.Юнгмана, Я.Коллара.

Чеською мовою розмовляє 96 % населення держави.

ОСНОВИ ЧЕСЬКОЇ ФОНЕТИКИ ТА ВИМОВИ

1. Чеський алфавіт. Особливості графіки
2. Нарядкові знаки
3. Система голосних. Дифтонги
4. Наголос

1. Чеський алфавіт (Česká abeceda). Особливості графіки

АБЕЦЕДА

A	a	<i>A</i>	<i>a</i>	Ň	ň	<i>Ň</i>	<i>ň</i>
B	b	<i>B</i>	<i>b</i>	O	o	<i>O</i>	<i>o</i>
C	c	<i>C</i>	<i>c</i>	P	p	<i>P</i>	<i>p</i>
Č	č	<i>Č</i>	<i>č</i>	Q	q	<i>Q</i>	<i>q</i>
D	d	<i>D</i>	<i>d</i>	R	r	<i>R</i>	<i>r</i>
Ď	ď	<i>Ď</i>	<i>ď</i>	Ř	ř	<i>Ř</i>	<i>ř</i>
E	e	<i>E</i>	<i>e</i>	S	s	<i>S</i>	<i>s</i>
F	f	<i>F</i>	<i>f</i>	Š	š	<i>Š</i>	<i>š</i>
G	g	<i>G</i>	<i>g</i>	T	t	<i>T</i>	<i>t</i>
H	h	<i>H</i>	<i>h</i>	Ť	ť	<i>Ť</i>	<i>ť</i>
Ch	ch	<i>Ch</i>	<i>ch</i>	U	u	<i>U</i>	<i>u</i>
I	i	<i>I</i>	<i>i</i>	V	v	<i>V</i>	<i>v</i>
J	j	<i>J</i>	<i>j</i>	W	w	<i>W</i>	<i>w</i>
K	k	<i>K</i>	<i>k</i>	X	x	<i>X</i>	<i>x</i>
L	l	<i>L</i>	<i>l</i>	Y	y	<i>Y</i>	<i>y</i>
M	m	<i>M</i>	<i>m</i>	Z	z	<i>Z</i>	<i>z</i>
N	n	<i>N</i>	<i>n</i>	Ž	ž	<i>Ž</i>	<i>ž</i>

Назви букв

A a	Á á <i>krátké a, dlouhé a</i>	O o Ó ó <i>krátké o, dlouhé o</i>
B b	<i>bé</i>	P p <i>pé</i>
C c	<i>cé</i>	Q q <i>kvé</i>
Č č	<i>čé</i>	R r <i>er</i>
D d	<i>dé</i>	Ř ř <i>eř</i>
Ď ě	<i>dě</i>	S s <i>es</i>
E e	É é <i>krátké e, dlouhé e</i>	Š š <i>eš</i>
F f	<i>ef</i>	T t <i>té</i>
G g	<i>gé</i>	Ť ť <i>tě</i>
H h	<i>há</i>	U u Ú ú <i>kratke u, dlouhé u</i>
Ch	<i>chá</i>	V v <i>vé</i>
ch		
I i	Í í <i>krátké i, dlouhé i</i>	W w <i>dvojíte vé</i>
J j	<i>jé</i>	X x <i>iks</i>
K k	<i>ká</i>	Y y Ý ý <i>krátké tvrdé i, dlouhé tvrdé i</i>
L l	<i>el</i>	Z z <i>zet</i>
M m	<i>em</i>	Ž ž <i>žet</i>
N n	<i>en</i>	
Ň ň	<i>eň</i>	

Як і інших західнослов'янських мовах, в основі чеської графіки лежить латинський алфавіт.

У чеському алфавіті 42 літери, з яких 26 простих, 15 з особливими знаками – діакритикою – і одна літера, що складається з двох: **ch**.

Літери **x, w, q, ó** вживаються лише за написанні запозичених слів.

2. Надрядкові знаки

Більшість літер із надрядковими (діакритичними) знаками ввів в алфавіт на початку XV століття Ян Гус.

Для позначення деяких чеських звуків у чеській графіці використовуються такі надрядкові (діакритичні) знаки:

˘ **háček**,

' **čárka (délka)**,

° **kroužek**.

Знак ˘ (háček) вживається для

- позначення шиплячих приголосних:

C c - Č č,

S s - Š š,

Z z - Ž ž,

- власне чеського **Ř ř**;

- для позначення м'якості

D d - Ď ě'

T t - Ě ě'

N n - Ň Ň'

великих **Ň, Ě, Ď** і м'якості малого **ň** перед голосними **a, o, u**

в кінці слова.

Для позначення м'якості малих літер **t** і **d** наприкінці слова і перед **голосними a, o, u** використовується знак ' : *tukat, d'abel, d'obat, zed'*.

Знак ˘ (háček) над буквою **e (ě)** вказує на м'якість попередніх приголосних:

dě [d'e]: *dělo, děti*;

tě [t'e]: *tělo, těsto*;

ně [n'e]: *němý, něco*;

а також на йотацію губних приголосних:

bě [bje]: *běhat, oběd*;

pě [pje]: *pět, zpěv*;

vě [vje]: *věk, vědět*;

fě [fje]: *fětoch*;

Після **m** буква **ě** вимовляється [mn'e]: *město* [mn'esto],
mě[mn'e], *země*.

Знак ' (**čárka**) служить для позначення довготи голосних:
: **á, ó, ú, é, í, ý**.

Знак ° (**kroužek**) вживається для позначення довгого **ů** [ū] (*ů kroužkované*).

Чеський правопис базується на кількох принципах:

- фонетичному - звуки, що вимовляються, точно відтворюються: *večer, voda, dráha, sloužit, krásna*.

- морфологічному - в чеській орфографії зберігається написання дзвінкх приголосних там, де замість них вимовляються глухі приголосні, і навпаки, а також написання груп приголосних, які у вимові зливаються в один звук:

dub [dup],

vůz [vūs],

svatba [svadba],

dětsky [ďeckī].

- за традиційним принципом правопису використовуються літери для позначення довгого [ū] : **ú** и **ů**, що позначали раніше різні за своїм походженням звуки.

Літера **ů** пишеться на початку слова і після прийменників:

ůkol,

neůroda,

ůnava;

буква **ů** - в середині і наприкінці слова:

dům, vůz, domů, dolů.

Звук [i] також за традиційним принципом передається двома літерами: **i, y**, а [ɪ] - **í, ý**, раніше цим двом буквам відповідали різні звуки.

bíl бив і *byl* був,

bít бити і *být* бути.

У сучасній чеській мові після **h, k, ch, r** завжди пишеться **y, ý**:

h: *hymna, drahý*,

k: *velký*,

ch: *chyba, suchý, hluchý*,

r: *ryba*.

Після **j, ž, č, š, ř, c** пишеться тільки **i, í**:

j: *jídlo*,

ž: *žít*,

č: *čisto*,

š: *šít*,

ř: *říkat*,

Після приголосних **n, t, d, m, p, v, f, b, s, z, l** ("правописно подвійних") можливе написання як **i, í**, так і **y, ý**: *nyní, ty, ti, dým, divat se*.

3. Система голосних

У звуковій системі чеської літературної мови є п'ять голосних звуків, які можуть бути короткими та довгими:

короткі: [a], [o], [u], [e], [ɪ],

довгі: [ā], [ō], [ū], [ē], [ī].

Кор откі	<i>a</i>	<i>o</i>	<i>u</i>	<i>e</i>	<i>i</i>	<i>y</i>
Дов гі	<i>á</i>	<i>ó</i>	<i>ú</i> <i>ǔ</i>	<i>é</i>	<i>í</i>	<i>ý</i>

Корот

кі голосні чеської мови за своєю артикуляцією близькі до відповідних голосних української мови. Довгі голосні відрізняються від відповідних коротких тривалістю.

Довгота голосного не пов'язана з наголосом і не збігається з ним. Незалежно від темпу мовлення тривалість коротких голосних удвічі менша, ніж тривалість довгих голосних.

4. Смыслоразрізнявальна роль довгих і коротких ГОЛОСНИХ

На відміну від української мови, де відмінності за довготою і короткістю (під наголосом і в ненаголошеному складі) не відіграють

смыслоразрізнявальну роль, в чеській мові довгі і короткі голосні виконують смыслоразрізнявальну функцію. Довгота і короткість тих же голосних може служити для розрізнення:

1) *лексичних значень слів:*

pas паспорт - *rás* пояс; зона,

car цар - *cár* клаптик,

dráha дорога - *drahá* дорога,

ruda руда - *rudá* червона;

zkratka скорочення - *zkrátka* коротко;

2) *граматичних значень слів (різних форм одного й того ж слова):*

studuji я навчаюсь - *studují* вони навчаються,

*píj*і я п'ю - *píj*і вони п'ють,
*pracuj*і я працюю - *pracuj*і вони працюють.

Короткі голосні а, о, и

Короткі голосні чеської мови близькі до відповідних голосних української мови, хоча чеський голосний [o] у зіставленні з українським менш лабіалізований і більш відкритий.

Довгі голосні

Особливістю звукової системи чеської мови є наявність у ній коротких та довгих голосних. Довгі голосні відрізняються від відповідних коротких більшою тривалістю (вони тягнуться приблизно вдвічі довше за короткі) і більш закритим характером артикуляції.

Довгі голосні в чеській мові близькі до наголошених голосних української мови *мама, ваза*, але тягнуться трохи довше.

Довгі голосні можуть бути як під наголосом, так і в ненаголошених складах:

zdráva, zastávka, krásná.

Для позначення довгих голосних [ā], [ō], [ē], [ī] (див.вище) використовується значок '**čárka**': *dáma, móda, mléko, žít.*

Довгий голосний [ā] (графічно **á**) у зіставленні із відповідним коротким голосним [a] є звуком більш широким, відкритим і більш низьким: *pán, váza, ruská.*

Довгий голосний [ō] (графічно **ó**); вживається тільки в запозичених словах: *móda, próza, tón.*

Довгий голосний [ū] відрізняється від короткого [u] і тривалістю, і більшою лабіалізацією - губи при вимові [ū] більш округлені, ніж при [u].

Довгий звук [ū] має дwoяку графічну передачу: **ú** і **ů** (ů kroužkované).

Буква **ú** пишеться на початку слів, після префіксів, а також у середині слів у деяких запозичених словах *ústa, útok, únava, neúroda, múza, tíra, skútr*, а також у чеському слові *ocún*.

Буква **ů** (ů kroužkované). – у середині і наприкінці слів: *dům, vůz, svůj, domů, nuž, stůl, studentům*.

Голосні [e], [ē] и [i], [ī]

Короткий голосний [e] за артикуляцією близький до українського [e]: він вимовляється приблизно як українське [e] у словах *темн, це*.

Короткий звук [e] графічно передається двома літерами **e** и **ě**.

Літера **ě** не означає особливого звуку. У поєднанні **ně, tě, dě** вказує на м'якість попередніх приголосних: *tělo [t'elo], dělo [d'elo], pět [pjet]*.

Літера **e** - вказує на твердість попередніх приголосних: *pes, dnes, med, den, ten, sen*.

Довгий звук [ē] (графічно **é**) тягнеться майже вдвічі довше, ніж [e]. За вимовою близький до українського наголошеного [e], є більш відкритим і широким звуком, зустрічається лише між твердими або після твердих приголосних: *nést, vést, mladého, krásné, chutné, staré, mé, tvé, své*.

Короткий голосний [i] у чеській мові звук більш широкий і відкритий, ніж українське [i].

Довгий звук [ī] (графічно **í**) - звук більш закритий, ніж [i], і за своїм звучанням ближчий до українського наголошеного [i].

Короткий [i] і довгий [ī] мають двояку графічну передачу: **i, y** та **í, ý**. Приголосні **p, b, f, v, m, l, s, z** (крім **n, t, d**) перед [i] та [ī], незалежно від графічної передачі останніх, - тверді та вимовляються абсолютно однаково як перед **i, í**, так і перед **y, ý**:

my ми - *mí* мені

mýt мити - *mít* мати

být бути - *bít* бити.

Дифтонги

Крім довгих і коротких голосних, до системи голосних чеської мови належать дифтонги **[ou], [au], [eu]**. Вони утворюються поєднанням голосних з нескладовим **[u]**.

У словах слов'янського походження і особливо у чеських словах зустрічається дифтонг **[ou]**:

mouka, kout, trouba, moucha, soused;

у запозичених словах, а також у звуконаслідуваннях

зустрічаються дифтонги **[au], [eu]**:

[au]: **Austrálie, auto, autor, mňau**;

[eu]: **eukalypt, feudalismus, neurolog**.

4. Наголос (přízvuk)

У чеській мові наголос (**přízvuk**) постійний. Падає на перший чи початковий склад. Наголос динамічний (силовий або експіраторний). Носієм наголосу є склад. Такий склад називається наголошеним.

Якщо перед словом є односкладовий прийменник, наголос переходить на прийменник, таке поєднання вимовляється як єдине ціле:

do školy [*doškoly*], na fakultě [*nafakultě*], do města [*domněsta*] na zemi [*nazemi*],
na koncert [*nakoncert*], se sestrou [*sesestrou*], za rohem [*zarohem*],
na stole [*nastole*], před domem [*předdomem*].

KOMENTÁŘE A CVIČENÍ

I. Vokaly

I.1. Vokaly a, á

Vokály *a*, *á*, jako např. ve slovech *pas* – *pás*, *rada* – *ráda*, se navzájem liší pouze svou délkou. Je třeba dbát na to, aby výslovnost dlouhého *á* nebyla ani příliš zadní – nikoli [və:š], ale [va:š] – ani příliš přední – nikoli [və:š], [va:š]. Krátké *a* musí být vyslovováno plně i v zavřené slabice a na konci slova: nikoli [kovət] ale [kovat], nikoli [u:navə], ale [u:nava]. A po nosových souhláskách nesmí být nasalizováno: nikoli [mã:m], [mã:ma], ale [ma:m], [ma:ma].

Příklady krátkého *a*: *pase*, *mapa*, *tady*, *dotaz*, *rada*, *dcera*, *šaty*, *avšak*,
jako, *zajat*, *kalí*, *lákat*, *hadi*, *noha*, *pořad*.
Byla sama doma.

Příklady dlouhého *á*: *báseň*, *hrubá*, *tábor*, *nedá*, *ráno*, *některá*, *ráda*,
žák, *věšák*, *jáma*, *voják*, *kámen*, *puká*, *chápe*,
píchá, *pořád*, *běhá*.
Jsi krásně opálená. Sám má jiný plán.

Krátké a dlouhé **a** vedle sebe: *Podlaha byla celá nalakovaná.*

Účast na přednáškách se nezaznamenávala.

Mám málo času. Postará se o nápravu.

I.2. Vokály *e, é*

Vokály **e, é**, jako např. Ve slovech *pero – péro, peče – péče*, se liší v zásadě jen svou délkou. Rozdíl v zavřenosti je relativně malý. Nikoli [pɛro] a

[pɛ : ro], ale [pero] a [pe : ro], nikoli [holɛ] a [holɛ:] , ale [hole] a [hole:] .

E v nepřízvučných slabikách se nikdy neredukuje: nikoli [ma:tɛ] ale [ma:te], nikoli [koupɛ sɛ] ale [koupe se], nikoli [ponɛsɛmɛ] ale [poneseme]. Je třeba též dbát na to, aby výslovnost nebyla příliš otevřená nebo příliš zavřená: nikoli [pasɛ] nebo [pasɛ], ale [pase]; nikoli [malɛ:] nebo [malɛ:] ale [male:].

Příklady krátkého **e**: *bere, tebe, teta, pátek, pozve, seno, pásek, šedý, duše, cena, ruce, ledy, výlet, kupole, tělo, kotě, řepa, moře, herec, nehet. Odpoledne sem už nepojedeme. Nechceme odjet bez tebe.*

Příklady dlouhého **é**: *péče, tupé, méně, vědomé, také, vysoké, suché, této, pánové, lépe, pomalé, některé, sérum, buldozér, céva, tuhé.*

Krátké a dlouhé **e** vedle sebe: *Nebudeme v Praze celé léto. Mé sousedce se nevede lépe. Dejte mi teplé mléko a dvě zemle.*

I.3. Vokály *i, í*

Vokály **i, í**, jako např. ve slovech *vozy – vozí, nosy – nosí*, se liší především svou délkou; rozdíl v zavřenosti je však u této dvojice výraznější, než u ostatních českých samohlásek. Porovnejte otevřenější krátké *i* se zavřenějším dlouhým *í*: *lyže – líže, vila – víla, vlaky – jaký*. Přitom se v ničem neliší výslovnost *i* psaného "jota" a *i* psaného "ypsilon": *visí* stejně jako *vysít*, *vívat* stejně jako *výtah*, *malý pták* jako *malí ptáci*, *muži šli* jako *ženy šly*. Při výslovnosti krátkého **i** je třeba

dbát na to, aby nebylo příliš otevřené, nikoli [zubɨ] ale [zubi], nebo příliš zavřené, nikoli [botɨ] ale [boti]; nikoli [vlakɨ] nebo [vlakɪ], ale [vlaki].

Dlouhé *í* nesmí být příliš otevřené, nikoli [vɨ:m] ale [vi:m], nikoli [chudɨ:] ale [chudi:], a nesmí být diftongisováno, nikoli [mali:ɔ] ale [mali:], nikoli [li:ɛže] ale [li:že], dlouhé *í* nesmí být také kráceno, nikoli [to vim] ale [ti vi:m], nikoli [musɨm] ale [musi:m].

Příklady krátkého *i*: *byla, vina, pobyt, nádoby, kyne, máky, chyba,*

výdechy, seli, žili, city, pocit, oči, točit, živá, úžit,

tito, děti, chodit, řidič, vařit, nohy.

Příklady dlouhého *í*: *píle, lepí, bída, loví, veliký, suchý, týden, kulatý, šedý,*

líže, veselí, rýma, cíp, kočí, šíp, leží, mají, letí, dílo,

paní, řízek, drahý, výborný sýr, vlídný smích. Vrací se

příští týden. Líbí se mi bílý sníh.

Krátké a dlouhé *i* vedle sebe: *Vylil sis kávu na bílý límeček. Na blízském*

vršku lyžovali malí chlapci. Tady by se mi líbilo. Velmi

si pospíšili s odpovědí.

I.4. Vokály o, ó

Vokály *o, ó*, jako např. ve slovech *pole – pól, model – móda*, se liší především svou délkou. Rozdíl v zavřenosti je nepatrný. Nikoli [pole] a [po:l], ale [pole], a [po:l]. Výslovnost krátkého *o* nesmí být příliš otevřená, nokoli [nebo] ale [nebo], ani příliš zavřená, nikoli [nəbo] ale [nebo]; nikoli [vlevo] ani [vlevo], ale [vlevo]; nikoli [maso] ani [maso], ale [maso]. *O* musí být plně vyslovováno i v zavřené slabice a na konci slova: nokoli [u:vət] ale [u:vot], nikoli [u:tək] ale [u:tok], nikoli [dalekə] ale [daleko]. Dlouhé *ó* je hláska v češtině mnohem méně frekventovaná než krátké *o* a objevuje se především ve slovech cizího původu. I zde je třeba dodržovat správnou kvalitu vokálu. Nikoli [mo:da] ale [MQ:DA]; nikoli [TQ:N] ale [to:n].

Další příklady dlouhého *ó*: *bóje, hausbót, kvóta, dóza, celulóza, citrón,*

demižón.

Další příklady krátkého **o**: *pole, tábor, moli, nemoc, kolem, úkol,*
sucho, pochod, doma, koleno, losy, bylo, národ,
sova, maso, pozor, šotek, májový, šťovík,
dešťovka, křoví, nehoda.

Vokál **o** ve větách: *Potom se o tom dohovoříme do podrobností. Ozvalo*
se volání o pomoc. To by nám mnoho nepomohlo.
Prosím o podrobný posudek. Mohlo to dopadnout hůř.
Opatřím lístek do lóže nebo na balkon.

1.5. Vokály u, ú

Vokály u, ů, jako např. ve slovech *muže – může, domu – domů*, se liší především svou délkou. Rozdíl v zavřenosti je nepatrný. Je třeba dbát na to, aby výslovnost vokálů, zejména pak dlouhého ů, nebyla příliš otevřená: nikoli [dɔbɔ] nebo [dɔbɔ:] ale [dubu] a [dubu:]. Správná není ovšem ani příliš zavřená výslovnost krátkého u: nikoli [lezɔ] ale [lezu]. Dlouhé ů nesmí být kráceno: nikoli [nepudu domu] ale [nepu:jdu domu:].

Příklady krátkého **u**: *kopu, propust, nádobu, musí, tuto, zástup, nuda,*
minul, ruka, ubrus, zuby, rozum, cukr, kusy, pokus,
chudý, nechut', šumí, zamažu, pláču, husar, mohutný.
V tu dobu tu už nebudu. Budu se mu muset omluvit.

Příklady dlouhého **ů**: *dubů, domů, vůle, půda, plotů, důkaz, dolů, růže, sůl,*
vozů, kůra, roků, chůze, košů, spáčů, hůl, můj stůl, dolů
úvozem, stůj co stůj.

Kratké a dlouhé **u** vedle sebe: *Domů půjdu až o půl druhé. Kupuje půl*
litru rumu. Od průzkumu se bohužel upustilo.

1.6. Diftongy *ou, au, eu*

Při artikulaci jediného domácího českého diftongu *ou* přecházejí jazyk i rty z polohy charakteristické pro krátké české *o* do polohy charakteristické pro krátké české *u*. Trvání diftongu odpovídá trvání dlouhého vokálu. Při výslovnosti *ou* je třeba dbát na to, aby obě polohy byly úplně realizovány.

Příklady dvojhlásky **ou**: *poutko, bourec, mouka, levou, koule, koutky,*

doufat, vnouček, louže, rouška, couvat,

soudky, soudy, šoupat, houba, houska.

Tou dobou se rozpoutala bouře. Dobrou noc. Na

brzkou shledanou. Doufám, že se neloučíme

na dlouho.

Podobným způsobem jsou tvořeny také diftongy **au, eu** ve slovech cizího původu: **au** jako **a+u**, **eu** jako **e+u**.

Příklady dvojhlásky **au**: *auto, automat, pauza, flauš, skaut, paušál, astronaut,*

kosmonaut.

Příklady dvojhlásky **eu**: *eufemismus, eufonie, neuróza, leukemie,*

Morfeus, Orfeus.

Po obědě nám otec oznámil, že musí odjet na určitou dobu do Ostravy.

Cvičení 1. Dodržujte správnou kvantitu všech samohlásek (čtyř a víceslabičná slova):

a) Všechny slabiky krátké:

nastavovala, nespokojeně, postupovali, zastavovali se, spisovatele, nakladateli, odporovali, pozorovatelná, podporovali, nepostradatelnost, nezodpovědnost, jazykověda, odhadovat.

b) Délka v přízvučné slabice:

záležitostí, náhodami, vánocemi, sáňkovali, námitkami,

náladově, úpěnlivě, výběrově, závistivě, záplavami, výstavami zdůvodňovat.

c) Délka v první slabice po přízvuku:

zastávala, probírali, vyhrávali, vycházela, události, zapálil, zarámovali, zazátkovat, zakázali, prozíravost, zahrádkami, odváželi, nesnášenlivost, nesprávnostem, postrádali.

d) Délka v některé další slabice:

nerozumíme, obstarávali, zastavárna, oplakávala, vykopávka, nezodpovězenému, zastarávat, prostorovému, opuštěnými, nedokonalými, prokurátor, osvobozenými, neprobuzenými, krokodýlovi.

e) Délka v koncové slabice:

poznámenaná, neopodstatněná, nastavovaný, zapomenutý, nezodpovědný, nedostatečný, nebezpečné, lichokopytník, jednoduchý, zastaralý, nespokojený, dovolená, prostorový, protahovaný, doporučená, nedoručitelný, rozpustilá.

f) Více délek v delších slovech:

nejkrásnější, rozlámaná, náboženský, zastarává, obávaná, napínavý, poprchává, zásobovaná, nesnášenlivý, krátkozraký, zastávkový, nákladový, nesprávnému, plánovaný, způsobenými, rozpoznává, závaznému, neznámými, náhradníci, výtvarnictví, pobízející, záviděníhodný, odstávající, zaváhání, zápasící, odchází, vypátrání, pomíjejícímu, opékání, umírání, získávání, díkůvzdání.

Cvičení 2. Přečtěte slova a písmena s háčky zakroužkujte:

Lyžař, šašek, stříška, pobřeží, zvykačka, počítač, košíček, štěně, věžička, měšec, věneček, košík, pařez, řepa, krabička, zajíček, středa, počasí, labuť, poušť, břicho, čeština, přízeň, střevíček, pšenice, břeh, kníže, běžec, mělčina, čistič, kašička, vějíř, květináč, kočička, člověk, předmět, řízek, lůžko, bříza.

Cvičení 3. Přečtěte příklady krátkého *a*: pase, mapa, tady, dotaz, rada, dcera, šaty, avšak, jako, zajat, kalí, lákat, hadi, noha, pořad. Byla sama doma.

Cvičení 4. Přečtěte příklady dlouhého *á*:

báseň, hrubá, tábor, nedá, ráno, některá, ráda, žák, věšák, jáma, voják, kámen, puká, chápe, píchá, pořad, běhá. Jsi krásně opálená. Sám má jiný plán.

Krátké a dlouhé a vedle sebe: Podlaha byla celá nalakovaná. Účast na přednáškách se nezaznamenávala.

Cvičení 5. Přečtěte příklady krátkého *e*: bere, tebe, teta, pátek, pozve, seno, pásek, šedý, duše, cena, ruce, ledy, výlet, kupole, tělo, kotě, řepa, moře, herec, nehet. Odpoledne sem už nepojedeme. Nechceme odjet bez tebe.

Cvičení 6. Přečtěte příklady dlouhého *é*: péče, tupé, méně, vědomé, také, vysoké, suché, této, pánové, lépe, pomalé, některé, sérum, buldozér, céva, tuhé.

Krátké a dlouhé e vedle sebe: Nebudeme v Praze celé léto. Mé sousedce se nevede lépe. Dejte mi teplé mléko a dvě zemle.

Cvičení 7. Přečtěte příklady krátkého *i*: byla, vina, pobyt, nádoby, kyne, máky, chyba, seli, žili, city, pocit, oči, točit, živá, úžit, tito, děti, chodit, řidič.

Cvičení 8. Přečtěte příklady dlouhého í: píle, lepí, bída, loví, veliký, suchý, týden, kulatý, šedý, líže, veselí, rýma, cíp, kočí, šíp, leží, mají, letí, dílo, paní, řízek, drahý, výborný sýr, vlídný smích. Vrací se příští týden. Líbí se mi bílý sníh.

Krátké a dlouhé i vedle sebe: Vylil sis kávu na bílý límeček. Na blízkém vršku lyžovali malí chlapci. Tady by se mi líbilo. Velmi si pospíšili s odpovědí.

Cvičení 9. Přečtěte příklady krátkého o: pole, tábor, moli, nemoc, kolem, úkol, sucho, pochod, doma, koleno, losy, bylo, národ, sova, maso, pozor, šotek, májový, dešťovka, křoví, nehoda.

Ve větách: Potom se o tom dohodovíme do podrobností. Ozvalo

se volání o pomoc. To by nám mnoho nepomohlo.

Prosím o podrobný posudek. Mohlo to dopadnout hůř.

Opatřím lístek do lóže nebo na balkon.

Cvičení 10. Přečtěte příklady dlouhého ó: bóje, hausbót, kvóta, dóza, celulóza, demižón. móda, próza, tón.

Cvičení 11. Přečtěte příklady krátkého u: kopu, propust, nádobu, musí, tuto, zástup, nuda, minul, ruka, ubrus, zuby, rozum, cukr, kusy, pokus, chudý, nechut', šumí, zamažu, pláču, husar, mohutný. V tu dobu tu už nebudu. Budu se mu muset omluvit.

Cvičení 12. Přečtěte příklady dlouhého ů: dubů, domů, vůle, půda, plotů, důkaz, dolů, růže, sůl, vozů, kůra, roků, chůze, košů, spáčů, hůl, můj stůl, dolů, stůj co stůj. *Krátké a dlouhé u vedle sebe:* Domů půjdu až o půl druhé. Od průzkumu se bohužel upustilo.

Cvičení 13. Přečtěte. Správně vyslovujte dlouhé a krátké samohlásky:

• **a – á:** pas - pás, pan - pán, sad - sát, dam - dám, rada

- ráda, Dana - dána, zprava - zpráva, zkratka - zkrátka, sama - samá, ruda - rudá, Ruska - ruská, jedna - jedná, práva - pravá, zdráva - zdravá, dána - daná, psána - psaná, brána - braná; vrátka - vratká, pata - pátá;

• **e - é:** teta - této, pane - dané, šéfe - atašé, let - lék, také - kéž, lépe - malé, dáme - méně, meta - samé, pes - mé, ten - tvé, sen - nést, metro - krásné, kupole - hloupé;

• **i, y - í, ý:** naší - naši, uší - ušij, piji - pijí, zliji - zlijí, ví - vij, podliji - podlijí, smyji - smyjí, kniha - knížka, byt - být, mi - mít, my - mýt, si - síla, syn - sýr, pyl - pýcha, pivo - pít, vina - vír, vy - výt, bitva - bída;

• **o - ó:** nos - tón, voda - móda, strom - sólo, sova - róba, rota - lóže, bolí - pórek, nota - dóza, fosfor - rokfór, vodovod - citrón, foto - kóta, nový - dóza;

• **u - ú - ů:** tuto - túto, duby - důkaz, nuda - nůše, nesu - vozů, ucho - útok, ucho - ústa, ubrus - ústav, omylu - dolů, kopu - chlapů, nádobu - zákopů, nohu - tahů, ulice - úkol.

Cvičení 14. Procvičujte výslovnost dě, tě, ně, bě, pě, vě, mě.

• **dě:** naděje, pozdě, neděle, dějiny, hádě, děravý, děti, pondělí, vděčný, dědeček, udělat, Vladěna;

• **tě:** útěk, tělo, utěrka, těsto, hřiště, tělocvik, tělocvična, potěšit, těžký;

• **ně:** něco, přesně, sněhulák, koně, někdo, několik, hodně, peněženka, někdy, žákyně;

• **bě:** běh, Běta, běda, bělmo, bělí, běduje, běží, běžec, běžky, běhá, oběd, objem, výběh, na Kubě, v tubě, na houbě, v nádobě, v době, o tobě, objedná, objeví, oběť, chybět;

• **pě:** pět, pětka, pěst, pěsti, pěšky, pěšák, pěkný, pěkná, pěkné, pěkně, pěna, poupě, hloupě, koupě, opět, na mapě, vypění, na stropě, trpěl, na lampě, v tlupě, spěchá, vypětí, napětí, pospěš, opěvuje, opětuje, na lípě, úspěšný, úspěch, zpěvák, zpěvačka, popěvek, napění;

• **vě:** věk, věta, vědro, větev, věnec, věž, věžička, vězení, vězeň, věc, věci, větrák, větrat, věštit, vědma, větší, většina, větrík, vějíř, vědomí, věnuje, věda, vědí, vědět, na věky, v kávě, devět, medvěd, hvězda, věnuje, věnování, hotově, výpověď, květen, závěje, světlo, světlý, Květa, květák, květina, květen, dvě, svět, ověncen, nevěděl, hvězda, největší, zvětšený, souvětí;

• **mě:** měnit, zřejmě, odměna, předmět, směr, měď, rámě, měkký, střídme, město, umění, kromě, měřit, měsíc, země, z paměti, pamět, měříme.

Cvičení 15. Procvičujte různé rozložení délek v tříslabičných slovech:

odvaha, váhali, neváhat, odvahám, váhavý, váháme, neváhá, váhání, vahadlo, vážili, nevážit, vahadlům, vážený, vážíte, neváží, vážící, vyletět, výlety, vylétne, vyletí, výletům, létáte, letící, létán, píšeme, napíše, napsaný, písemný, psáváte, napíší, píšící, potrava, trávili, vytrávit, otravný, trávení, trávíme, otráví, trávící.

Cvičení 16. Procvičujte dvojhlásky *ou, au, eu*.

- **ou:** moucha, soud, pletou, soused, poslouchá, louka, doušek, pouze, perou, houpat, obouvat, koukat, pochoutka, kousek, jdou, mouka, houska, moudrý, houba, touha, dlouhý, moudrost, donesou, touto, toulka, metou, letoun, popletou, doufá, doutná, vedou, zadout, dovedou, nouze, vnoučka, kynou, vanout, nesnadnou;

- **au:** auto, aula, kosmonaut, kentaur, pauza, autorita, autobus, Austrálie, autodílna, autor, autogram, automat, autonomie, gauč, flauš, pauza, fauna, skaut, paušál, sauna, klauzule, mauzoleum, restaurovat, tezaurovat, astronaut;

- **eu:** neutrální, eukalypt, leukocyt, pseudogotika, feudální, pneumatika, pseudonym, neuróza, euphemisms, euro, eufonie, eurytmie, neuralgie, feudál, leukemie, Morfeus, Orfeus.

СИСТЕМА ПРИГОЛОСНИХ

1. Тверді та м'які приголосні
2. Вимова губних приголосних перед *ě*
3. Приголосний [j]
4. Приголосний [l]
5. Приголосні [š], [ž], [č]
6. Складотворчі [r], [ʎ], [m]

Система приголосних. Загальна характеристика

У чеській мові 25 приголосних звуків. Приголосні **p, b, v, f, m, n, r, s, z, c, d, t, k, ch, g, j** за артиуляцією та вимовою близькі до відповідних приголосних української мови.

На відміну від української мови, дзвінки приголосні у чеській мові оглушуються на кінці слів і в середині слів перед глухими приголосними і одзвінчуються глухі перед дзвінкими приголосними. Це явище називається *асиміляцією* за дзвінкістю – глухістю.

1. Тверді і м'які приголосні

У чеській мові, на відміну від української майже всі приголосні тільки тверді.

До м'яких приголосних належать **j, d', t', ň** при цьому **j** є непарним м'яким, а приголосні **d, t, n** у всіх положеннях можуть бути і твердими, і м'якими. М'які приголосні [d'], [t'], [n'] утворюються так: кінчик язика спирається на нижні зуби, а передня і середня частина спинки язика примикає до твердого піднебіння.

На твердість вимови **d, t, n** вказують наступні **e, é, y, ý**:

d, t, n + e = de, te, ne: debata, ten, nebe;

dy, ty, ny: dýka, ty, nýt.

На м'якість вимови приголосних **d, t, n** вказують наступні **ě, i, í**

d', t', ň + i = di, ti, ni: dítě, tatínek, nyní;

d', t', ň + e = dě, tě, ně: dědeček, těší mě, něco;

d', t', ň + a, o, u: Maďarsko, chuť, skříň.

2. Вимова губных приголосних перед ě

Губні приголосні **b, p, v, f, m**, перед орфографічним **ě** ВИМОВЛЯЮТЬСЯ ЯК

[bje], [pje], [vje], [fje]:

věk [vjek],

pět [pjet],

věc [vjec],

oběd [objet],

pěna [pjena],

pěst [pjest],

na harfě [na harfje].

Сполучення *mě* вимовляється як *[mňe]*:

město [mňesto],

měch [mňech],

mě [mňe].

3. Приголосний [j]

Приголосний **j** вимовляється як нескладовий звук, близький за звучанням до українського **й**: *můj, tvůj, čaj, pij*.

Перед голосними **j** у всіх випадках вимовляється як [j] + голосний а, у, е, і: *jama, junák, jehla, jídlo, jítro* (пор. в укр. мові вимова я, ю, є).

Перед приголосними на початку слів **[j]** не вимовляється:

jsem [sem], jdu [du], jméno [měno].

Однак після заперечення та префікса, що закінчується на голосний звук, [j] зазвичай вимовляється, наприклад: *nejsem, najdu, najdu, půjdu, zajmeno.*

4. Приголосний [l]

Чеський звук звук [l] як за акустичним враженням, так і за утворенням відрізняється від українського твердого та м'якого [л] та [л'].

За акустичним враженням чеський [l] близький до середньоєвропейського [l].

При артикуляції [l] кінчик язика утворює зімкнення на альвеолах, не торкаючись зубів, як це спостерігається при утворенні твердого [л] в українській мові. Язик розташований у середній частині порожнини рота. Язик не прогинається і не піднімається до верхнього піднебіння.

Чеський звук [l] м'якший від твердого українського [л] (*лапа, лук, лико*), але твердіший від м'якого [л'] (*сіль, ліс*). Звук не пристосовується до артикуляції наступного голосного такою мірою, як це представлено в українській мові. Це означає, що в словах *les, líra, loket, lampa, lura* вимова та якість звука [l] однакова.

5. Приголосні [š], [ž], [č]

Приголосні [š], [ž] у чеській мові значно відрізняються від відповідних звуків [ш] і [ж] в українській мові.

Чеські [š], [ž], [č] вимовляються м'яко, на відміну від української, де шиплячі стверділи.

При утворенні чеських [š], [ž] кінчик і передня частина язика наближаються до альвеолярного виступу; при артикуляції українських [ш] и [ж] кінчик язика більше відсунутий назад, а губи менш округлені та витягнуті, ніж при утворенні відповідних чеських звуків.

Приклади [š]: *šum, šaty, šátek, šustit, šeptat, široký, šedivý, duše, sešit, píšu;*

[ž]: *žák, živ, žába, žádný, život, žízeň; rýže, kůže, mažu, vážu; možnost, družba, vážný.*

При артикуляції чеського [č] зімкнення утворюється в задній частині альвеол. Компонентами чеського [č] є [t+š]: *čas, čaj, část, čest, Čech, čin, často, čekat, čistý, číslo, večer, cvičení, rodiče, začít.*

6. Складотворчі приголосні [r], [ʀ], [m]

Носіями складу, тобто складотворчими, у чеській мові можуть бути не лише голосні та дифтонги, а й у певній фонетичній позиції і сонорні приголосні [r] та [ʀ].

Складотворчі [r] та [ʀ] відрізняються від подібних їм нескладових [r] та [ʀ] більшою тривалістю та більшою участю голосу при їх утворенні. Складотворчі приголосні з'являються в позиції між двома приголосними, а також наприкінці слів після приголосних: так *vlk* вимовляється [vʀk],

slza - [sʀza],

prst - [pʀst],

vrba - [vʀba],

vlna - [vʀna],

bratr- [bratrʀ],

mysl - [misʀ],

nesl - [nesl̩],

vítr - [vītr̩].

Якщо складотворчі [r] и [l̩] утворюють перший склад слова, то наголос падає на них: vrba [v'ɾ-ba], vlna [v'ɫ-na].

В українській мові складотворчим [r] и [l̩] відповідають сполучення *ер, ор, ол, ло, ле, ро, ре* між приголосними:

vlk - вовк, *vlna* - хвиля,

srp – серп, *slza* - сльоза,

hrb – горб, *hltat* - ковтати,

Srb – серб, *trh* - ринок.

Складотворчий приголосний [m] у сучасній чеській мові зустрічається у вимові числівників, особливість вимови цього звука полягає в тому, що з'являється призвук [u]: *sedm* [sedum] - сім, *osm* [osum] – вісім

KOMENTÁŘE A CVIČENÍ

II. Konsonanty

II.1. Bilabiály p, b, m

Jako např. ve slovech *pes – bez – mez, pije – bije – myje*.

Konsonant *m* je sonorní znělá nasála: mám, tma, smích, omyl, mimochodem. Má matka je, myslím, sama doma.

V číslovkách *sedm, osm* a ve slovech odvozených je *m* slabikotvorné:

Osmdesát sedm minus sedmnáct je sedmdesát.

Orální konsonanty *p, b* se navzájem liší především svou znělostí. Rozdíl v napjatosti je nevýrazný. Hlásk *p* nesmí být vyslovována s aspirací: nikoli *p^hár*, ale *pár*, nikoli *p^hlán* ale *plán*, nikoli *map^ha* ale *mapa*. Porovnejte neznělé mírně fortisové *p* se znělým lenisovým *b*:

pere – bere, paví – baví, pila – byla plížit – blížít, prak – brak, oprátka – obrátka, zapil – zabil, vypere – vybere, nápoj – náboj. Potřebuji, abys mi pomohl. Probudil se zbytečně brzo. Byl pilný a bystrý.

II.2. Prealveoláry *t, d, n*

Jako např. ve slovech *tam – dám, vata – vada – vana.*

Konsonant *n* je sonorní znělá nasála: *nový, národ, dnes, ona, jeden.*

Půjčovna novinek snad bude za týden znovu otevřena.

V posici před konsonanty *k* a *g* uvnitř téhož slova se vyslovuje místo *n* nasála velární: *tenký, maminka, zmínka, singulár.* Na hranici dvou slov se tato asimilace neprovádí: *ten král, len kvete. Zůstanete venku, jen když bude hezky.*

Konsonanty *t, d* se navzájem liší především svou znělostí. Rozdíl v napjatosti je nevýrazný. Hláska *t* nesmí být vyslovována s aspirací: nikoli *t^h am, vat^ha, let^h*, ale *tam, vata, let.* Porovnejte nezněle, mírně fortisové *t* se znělým lenisovým *d*:

tok – dok, tuna – duna, tvoje – dvoje, tvorů – dvorů, tým – dým, tam – dam, věta – věda, boty – body, letní – lední, vata – vada, motel – model. Doneste to raději domů. To bude tady ten dům. Zdálo se, že nastane nedostatek pitné vody.

II.3. Palatály *t', d', ň*

jako např. ve slovech *tíže – díže – níže, vatě – vadě – vaně.*

Konsonant *ň* je sonorní znělá nasála: *nížký, něco, koně, loňský, jabloň, daň.*

Někdo zapomněl v kuchyni ručník.

Psané *m+ě* se vyslovuje s plným *ň*: *město, v domě, umění, předmět.*

Oba orální konsonanty *t', d'* jsou vyslovovány s větší napjatostí než předchozí dvojice orálních explosív. Navzájem se však liší opět především svou znělostí. Ani hláska *t'* není aspirovaná: nikoli *t^h ím a let^h í*, ale *tím a letí.*

Porovnejte neznělé fortisové *t'* se znělým mírně lenisovým *d'*:

tíže – díže, tím – dím, tělo – dělo, potěšený – poděšený, setí – sedí, vytírá – vydírá, nutí – nudí. Poděkuj raději tetě. Jdi se zatím podívat, jestli už dítě ztichlo.

Při výslovnosti *t', d', ň* v prevokalické posici je třeba dbát na to, aby se na přechodu k vokálu neobjevilo neslabičné *i*. Nikoli *šť^h astný, šť^h áva, 'd'ábel, chň^h apl,*

ale *šťastný, šťáva, ďábel, chňapl. Příště raději odjedte ještě později. Na schodech sedělo několik dětí.*

Porovnejte ještě výslovnost alveolárních a palatálních explosív před *i*: *čistý – čistí, tyto – tito, dým – dím, hady – hadi, daný – daní, pány – páni. Pravě vydaný pátý díl je zatím poslední.*

II.4. Veláry *k, g*

Velární explosivy *k, g* jako např. ve slovech *kaz – gaz, káže – gáže*, se navzájem liší opět především svou znělostí. Rozdíl v napjatosti je nevýrazný. Českým fonémem je z obou hlásek pouze neznělé, mírně fortisové *k*: *kůň, loket, krok*. Ani tato hláska není vyslovována s aspirací: nikoli *k^hámen, puk^há, rok^k*, ale *kámen, puká, rok*. Znělé lenisové *g* se objevuje v domácích slovech pouze jako výsledek asimilace před párovými znělými konsonanty: *když, někdo, k domu*. V prevokalické pozici se vyskytuje ve slovech cizího původu: *guma, garáž, legální, organizace*: také před znělými konsonanty nepárovými: *program, glejt, signum*.

Konsonanty *k* a *g* ve větě: *Cesta k domu je každý rok o kousek širší. Koupil ženě k svátku granátový náhrdelník. Kočka hledala svou misku mléka.*

II.5. Labiodentály *f, v*

Hlásky *f, v* jako např. ve slovech *fáze – váza, profese – proveze*, se navzájem liší především svou znělostí, méně zřetelný je rozdíl v intenzitě třetího šumu. Neznělé mírně fortisové *f* je zastoupeno v češtině především ve slovech cizího původu a ve slovech onomatopických, v domácích slovech bez expresivního zabarvení se objevuje jen velmi omezenou měrou, např. *doufat, výfuk*. Často se ovšem vyskytuje místo *v* jako výsledek asimilace znělosti nebo na konci slova: *lov, lev, mluvte*. Další příklady neznělého *f*: *fáma, fén, filozofie, telefon, foukat, teflón*.

Příklady znělého lenisového *v*: *voda, váza, vyvolat, ovoce, zevně, návrat, levný*.

Hlásky *f* a *v* ve větách: *Venku fouká čerstvý vítr. Vařím polévku s*

flíčkovou zaváčkou. Vzal noviny a

začal vystřihovat hlavní zprávy o fotbalovém

mistrovství. Večer Vám budu telefonovat.

II.6. Přední frikativy s, z

Sykavky s, z jako např. ve slovech *sem – zem, kosa – koza*, se liší navzájem především svou znělostí, méně významný je rozdíl v intenzitě třetího šumu.

Porovnejte neznělé fortisové s se znělým lenisovým z: *sebe – zebe, sužovat – zužovat, synek – zicek, sval – zval, svěř - zvěř, kosí - kozí, lese – leze, kouslo – kouzlo*.

Hlásky s a z ve větách: *Zítřka se nesmím na zasedání opozdit. Sotva rozezná drozda od kosa. Sám se tomu zasmál. Nezapomeň zasázet včas sazenice na záhon.*

II.7. Zadní frikativy š, ž

Sykavky š, ž jako např. ve slovech *šije – žije, zašít – zažít*, se liší navzájem především svou znělostí, méně významný je rozdíl v intenzitě třetího šumu.

Porovnejte neznělé fortisové š se znělým lenisovým ž:

věším – věžím, výšek – vížek, lešení – ležení, tuší – tuží, slušné – služné, vyšle – vyžle, vášně – vážně.

Hlásky š a ž ve větách: *Možná, že má ještě žízeň. Váží si vaší ženy.*

Píše žádost o odložení zkoušek. Netušil jsem, že to byl žert.

Porovnejte ještě přední a zadní sykavky vedle sebe:

sít - šít, sýpku – šípku, sedí – šedí, kuse – kuše, kos – koš, zní – žní, zrát – žrát, touze – touže, může – může, vězní – věžní.

Slyším, že si někdo tiše zpívá. Napiš si naši adresu. Zapomněl si složit tašku.

II.8. Palatální frikativa j

Jako např. ve slovech *já, moje, můj*.

Hlásky j je v češtině vždy znělá a nemá neznělý protejšek.

Třetí šum se velmi slabý, takže j bývá řazeno mezi sonóry. Při výslovnosti je třeba dbát na plnou realizaci j ve všech pozicích:

Jáma, jazyk, jednat, jód; ráj, máj, pokoj, pracuj; kroje, háje, čaje, kupuje; pojd'te, nejširší, nebojte se, spojka.

Pozorujte výslovnost *j* v kombinacích s vokálem *i* :

Jí, jídlo, jít, jízda; bij, lij, umyj, vypij; siji, žiji, ryjí, vyjí;

Plné *j* se vyslovuje také v psané skupině *p, b, v, f + ě*: *pět, pěna, opět, dospělý; běžet, běžný, oběd, tobě; věk, věšák, závěr, ozvěna; fěrtoch, žirafě.*

Dále se vyslovuje *j* v cizích slovech v hiátovém postavení, je-li jedním z vokálů **i**: *fialový, biologie, hyena, hygiena*. Příklady hlásky *j* ve větách: *Raději jí ještě zavolej. Přijdu k tobě v době oběda. Nejsem si jist její odpovědí. Výjimka potvrzuje pravidlo.*

II.9. Velární frikativa *ch*

Jako např. ve slovech *chata, tichý, dech*.

Hlásky *ch* je v češtině neznělý mírně fortisový konsonant, jehož artikulace se poněkud posunuje vlivem sousedního vokálu, nikoli však tak výrazně, jako tomu v některých jazycích bývá:

Chabý, plachta, máchat, strach, chemie, těchto, věchet, dech, chyba, rychle, tichý, smích; chodit, bochník, pochovat, hoch, chudý, buchta, v suchu, duch.

Jako znělý protějšek hlásky *ch* se v jazykovém systému uplatňuje laryngální *h*, může se však také objevit znělá velární varianta [Y]: [t'eh dnů] nebo [t'eY dnů]; [abih bil] nebo [abiY biľ]. Hlásky *ch* ve větách: *Měl strach, že už nechytí rychlík. Schovali se na schodech vedle vchodu. Plachetnice rychle klouzala po vlnách. Nechci se nachladit.*

II.10. Laryngální frikativa *H*

Jako např. ve slovech *haj, tehdy, nehet*.

Hlásky *h* je v češtině výrazně znělý lenisový konsonant, tvořený hlasivkami.

Mluvidla nad hrtanem zaujímají při jeho artikulaci často již postavení charakteristické pro následující hlásku. Při výslovnosti je třeba dbát plné znělosti *h* ve všech pozicích: *had, hejno, hýbat, hodina, hůl; sahat, během, pihy, mnoho, sluhu; táhne, nehne, vyhne, pohne, uhne; hmat, hned, hrad, hlad, ohbí, vyhřívát.*

Jako neznělý protějšek hlásky *h* se v jazykovém systému uplatňuje velární *ch*: *Druhého dne byly rozhovory zahájeny. Halou se*

rozléhal hlasitý hovor. Prohlídka hradu začíná každou hodinu.

Porovnejte ještě znělé laryngální *h* s neznělým velárním *ch*:

chlad – hlad, chat – had, chuť – huť, chod – hod, snacha – snaha, míchat – míhat, nechodí – nehodí, pochyby – pohyby.

Nemohu pochopit jeho váhání. Toho hochu mohu pochválit. Spěchal k výtahu do druhého poschodí.

II.11. Alveolární boková frikativa *l*

jako např. ve slovech *lampa, kolo, půl*.

Sonora l je v češtině vždy znělá, nemá neznělý protějšek a objevuje se v jediné variantě bez ohledu na kvalitu sousedního vokálu:

lak, malá, val, palte; led, tele, visel, melte; lidé, byli, nosil, pilka, lovec, kolo, úkol, polka; luk, kůlu, hůlka.

Několik příkladů *l* v postavení po jiném konsonantu: *slib, slída, zlý, clo, šli, člověk, tlapka, tlačí, dláto, dlažba, podle, jedli. Letadlo odletělo s malým zpožděním. Bílý motýlek poletoval nad polem lnu.*

Hlásk *l* může být v češtině také slabikotvorná: *vlk, mlč, nesl, zmlkl*. Při výslovnosti slabikotvorného *l* je třeba dbát na to, aby jeho trvání nepřesahovalo délku krátkého vokálu: *nikoli* [vɫ:na, pɫ:no, sɫ:za], ale [vɫna, pɫno, sɫza], *nikoli* [vedɫ:, pletɫ:, zamkɫ:] ale [vedl, pletl, zamkl]. *V mlze se spletl směr. Mlčky uposlechl. Motocykl se smekl a převrhl se.*

II.12. Afrikáty *c, č*

Jako např. ve slovech *celý – čelí, počty – počty*.

Obě české afrikáty, předoalveolární *c* a zadoalveolární *č* jsou v základní podobě hlásky neznělé; jejich vzájemný poměr odpovídá poměru předo – a zadoalveolárních sykavek. Jako výsledek asimilace před párovými znělými konsonanty se objevují v češtině také znělé varianty obou afrikát, hlásky *dz*, a *dž*: [nodz *bila* jasna:], [odž bježi:]. Vyskytují se i ve slovech cizího původu: *džem, džungle*.

Další příklady hlásky **c**: *celek, cesta, cíl, cukr; ocet, ptáci, práce, noc, otec, lovec; všecko, mocný, lekce. Nemám po ruce žádný celý citron.*

Další příklady hlásky **č**: *čas, čekat, čin, čokoláda; oči, účet, vláček; tečka, slečna, účty; proč, poruč, kolač. Ranní ptáče dál doskáče.*

c a **č** vedle sebe: *cáry – čáry, cechy – Čechy, cípek – čípek, necti – nečti. Bez práce nejsou koláče. Přece nebudeš mlčet celý večer.*

Afrikáty **c**, **č** nelze při výslovnosti nahrazovat kombinací explosívy se sykavkou. Porovnejte: *práce – prát se, na líci – nalít si, počít – podšít.*

CVIČENÍ

1. Čtěte:

- de, te, ne: teta, tele, mete, ten, nenuť, datel, nesl;
- dy, ty, ny: nýt, nýtky, kořeny, šaty, kalhoty, buchty, záplaty, slavný, zvony, jedny, ty, dým, hady, motýlek, hrdý, poloviny, ploty, jahody, schody, hustý, komíny, sudy, klády;
- di, ti, ni: niva, nitka, jedni, kohouti, tílko, nikdy, řekni, Bronislav, dívka, čistit, nit, divák, dílo, cestička, noty, lodičky, divoch, díra, divný, Martin, hrdina, tisíc, tiká, tím, naproti, retízek, tetička, medvědi, Anička, básnička, divili, Radim, hodiny, kladívko, ticho, díky, knír, labutí, rodiny;
- dě, tě, ně: tělo, něco, ještě, němý štěně, děti, botě, něm, štěstí, těsto, těžký, oděv, na poště, dýně, děkujeme, těsný, kotě;
- ě, ť, ň+ a, o, u: Maďarsko, sťáva, fěťák, Káťa, ťapka, ťukat, jehňátko, laň, lať, síť, loďka, kůň, trať, Soňa, pojdte, vraťte, zeď, zeť.

2. Čtěte, správně vyslovujte ě.

Běžec, oběd, Běta, hříbě, bělásek, koloběžka, hrabě, běžky, běloba, pěvec, pěnka, pěna, pět, pěstuje, zpěvák, pěšina, pěkně, napětí, věž, věk, věříme, svět, větev, věnec, člověk, květiny, věta, měří, země, Měsíc, úsměv, měli, kromě, zeměpis, měkký, mělčina, pět, pěna, opět, dospělý; běžet, běžný, tobě; věk, věšák, závěr, ozvěna, Na Harfě, žirafě.

3. Čtěte, pečlivě vyslovujte slova.

Jan, Jana, Japonsko, jáma, jablko, jalovec, javor, jahoda, jako, jasan, jasně, já, jedle, jel, ještě, jehle, jedna, jedno, jednička, jede, jetel, jezdí, jehlička, jehličí, ječí, jelikož, jejda, jídlo, jistě, Jindra, jít, jíst, jistota, jinovatka, jinak, jiný, jinde, jogurt, jojo, Josef, junák, Jupí, Julie, můj, myj!, dej, náboj, nechej, hokej, ahoj, kovboj, pokoj, podávej, povídej, dívej, nápoj, Pája, Kája, Mája, piáno, liána, Indián, Indie, pokojík, koleje, kopie, myje, bóje, nalije, vypije, bojí, zbrojí, nejlí, pomáhají, uvítají, povídají, dejte, mějte, povídejte, pomáhejte, pokládejte, čarodějka, obojek, jazyk, jednat, jód; ráj, máj, pokoj, pracuj; kroje, háje, čaje, kupuje; pojďte, nejširší, nebojte se, spojka.

Pozorujte výslovnost j v kombinacích s vokálem i :

Jí, jídlo, jít, jízda; bij, lij, umyj, vypij; sijí, žijí, ryjí, vyjí;

4. Čtěte, rozlišujte.

Sem - jsem, ód - jód, my - myj, nebo - neboj, má - máj, sto - stoj, máku - májku, hákem - hájkem, pro denní - prodejní, kolenní - kolejní, sel - sjel; - Jindra nabyl jisté jmění. - Jeho jméno jste jisté znal.

5. Čtěte, pečlivě vyslovujte slova.

Laně, ladí, lada, laje, lány, Láďa, Zlata, láva, lahodí, latina, lavina, lakomý, laguna, láhev, labuť, látka, lék, len, led, lep, lesk,

Lech, lež, lépe, Lena, lepí, leje, léto, lesk, léky, lení, leden, lidový, Líba, Lída, lilek, líto, lýtý, lidé, lichý, lýko, lýtko, lihovina, lichotit, lodník, loket, los, lokálka, loubí, louže, louh, louč, louče, loupež, loupežník, loudí, loutka, loutna, délka, volba, tílko, delta, polka, fakulta, bílky, nula, bolí, okolo, fiala, málo, hele, koláče, koleno, hulí, doly, bolení.

lak, malá, val, palte; led, tele, visel, melte; lidé, byli, nosil, pilka, lovec, kolo, úkol, polka; luk, kůlu, hůlka.

Několik příkladů lv postavení po jiném konsonantu: slib, slída, zlý, clo, šli, člověk, tlapka, tlačí, dláto, dlažba, podle, jedli.

Letadlo odletělo s malým zpožděním. Bílý motýlek poletoval nad polem lnu.

6. Prečtěte básničku

Výlet

Děti šly na výlet. Víte, co dělaly?

Na louce u lesa vesele zpívaly.

Po louce běhaly, honily motýly,

velký jim uletěl, malého chytily.

7. Rozlišujte.

Š š: šel, šál, šije, šaty, škola, šedý, široký, školní, španělský, špatný, špinavý, šťastný, štěkat, šálek, šampon, šatna, šok, špagety, špinavý, štíhlý, šunka, švestka. Zeptala se lišky liška, co by chtěla na ježíška. Myslím, povídá ta liška, nejlepší by byla knížka. (*F. Halas*). Šašek plaší septem myši, však ho myši špatně slyší, myš už myši šušká v uši, šašek šišlá víc než tuší. - Slyšel sysel? Slyšel! Vyšel sysel? Vyšel! Tiše vyšel sysel z Pyšel, tiše vyšel, tiše přišel (*J. Havel*).

Porovnejte ještě s-š vedle sebe:

sít - šít, sýpku – šípku, sedí – šedí, kuse – kuše, kos – koš, zní – žní, zrát – žrát, touze – touže, může – může, vězní – věžní.

Slyším, že si někdo tiše zpívá. Napiš si naši adresu. Zapomněl si složit tašku.

8. Rozlišujte.

Ž ž: že, želí, žvýká, střežit, žízala, žárovka, živý, život, židle, žirafa, žiletka, žízeň, žádný, žlutý, žádat, žák, žena, ukaž, žvýkačka. Sněží snížek sněží, kolem starých věží, běž, Jiříčku, běž, přines mi tu věž! Věž je těžká, táto, na nohou má bláto, a na hlavě sníh, těžko bych ji zdvih. (*F. Hrubín*) - Žízala se pláží plouží, žába touží žíti v louži.

Hlásky š a ž ve větách: Možná, že má ještě žízeň. Váží si vaší ženy.

Píše žádost o odložení zkoušek.

Netušil jsem, že to byl žert.

9. Rozlišujte.

Č č: celem, číšník, činit, cí, česat, černý, časopis, čaj, čele, čeká, včelí, ječí, říčí, stačí, hračka, člověk, často, učitel, český, čtvrtek, koláč, číst, čti, čas, kráčí. čas, čekat, čin, čokoláda; oči, účet, vláček; tečka, slečna, účty; proč, poruč, kolač. Ranní ptáče dál doskáče. Čísi čočky lačná kočka mlčky číhá, točíc očka. Kočička, ač vrčí, počká, snad se časem čočky dočká.

C c: celek, cesta, cíl, cukr; ocet, ptáci, práce, noc, otec, lovec; všecko, mocný, lekce;

c a č vedle sebe: cáry – čáry, cechy – Čechy, cípek – čípek, necti – nečti.

Bez práce nejsou koláče. Přece nebudeš mlčet celý večer.

Ch ch: chabý, plachta, máchat, strach, chemie, těchto, věchet, dech, chyba, rychle, tichý, smích; chodit, bochník, pochovat, hoch, chudý, buchta, v suchu, duch.

10. Čtěte správně slabikotvorné r, l

Drn, prst, brk, krk, srp, krb, trh, přšet, srna, mrkev, trhat, krtek, čtvrtek, první, vítr, litr, náčrt, frčet, frk, vrba, tygr, chrst, chrpa, crkot, zrno, črty, drn, srp, kapr, hadr, teprve, roztrhat, krtek, skrčit, vrchní, vrtulník, vršek, vrtět se, povrch, tvrdí, tvrdohlavý, tvrdý, zavrtět, zavrčet, Brno, bratr, brzda, brzo, obr, bobr, obrněný, hrb, hrk, hrdý, hrnec, hrneček, chrst, chrčet, chrpa, krčí, skrčit.

11. Čtěte správně slabikotvorné r, l

Krmítko, krmivo drb, drk, drcení, crk, crkot, srpen, srdečný, smec, srneček, srkat, srdíčko zrnko, črtá, črty, náčrt, čtvrt, Vltava, vlk, mlč, nesl, zmlkl, hrdlo, plný, slza. V mlze se spletl směr. Mlčky uposlechl. Motocykl se smekl a převrhl se.

Vlk z Brd (aprílové říkání). Vlk zdrh z Brd. Vtrhl skrz strž v tvrz srn. Blb! Prsk, zvrhl smrk, strhl drn, mrskl drn v trs chrp. Zhltl hrst zrn skrz krk, pln zrn vsrkl hlt z vln. Vlk brkl, mrkl, zmlkl
(Podle J. Havla).

СИСТЕМА ПРИГОЛОСНИХ. ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ЧЕСЬКОЇ ВИМОВИ

1. Приголосний [ř]
2. Приголосний [h]
3. Глухі і дзвінкі приголосні. Асиміляція
4. Вимова груп приголосних
5. Вимова прийменників
6. Придих (ráz)

1. Приголосний [ř]

Приголосний [ř] - специфічний чеський звук, що відповідає в українській мові м'якому [p'].

При артикуляції [ř] вібрує кінчик язика. Одночасно повітря проходить через вузький отвір між піднебінням і спинкою язика і розбивається в зуби. Виникає звук типу [rž] або [rš], обидва звукові компоненти якого вимовляються одночасно, а не послідовно, як можна почути в мові не чехів.

[Ř] має два варіанти в залежності від позиції в слові - дзвінкий і глухий.

Як дзвінкий [rž] вимовляється:

- на початку слова перед голосними:

řeka, řada, říkat, řemen;

- між голосними: *úřad, pořádek;*

- після та перед дзвінкими приголосними:

dřevo, břeh, dveřmi, řvat

Як глухий [rš] вимовляється:

- у кінці слова: *tvář, keř, pekař, lékař;*

- перед і після глухих приголосних:

tři, při, přítel, přes, vařte, nekuřte.

2. Приголосний [h]

Приголосний [h] - дзвінкий гортанний. Шум, утворений при артикуляції [h], виникає в результаті тертя струменя повітря, що вдихається у зближені голосові зв'язки.

У словах слов'янського походження чеському [h] в українській мові відповідає [z]: *noha* нога, *host* гість, *hra* гра.

3. Глухі і дзвінкі приголосні. Асиміляція

Парні (párové):

дзвінкі (znělé): **b d d' g v z ž h z ž ř**

глухі (neznělé): **p t t' k f s š ch c č ř**

Непарні (nepárové): l r m n ň j

У чеській мові, як і в українській, глухі і дзвінкі приголосні утворюють пари:

[t - d],

[t' - d'],

[s - z],

[š - ž],

[p - b],

[f - v],

[k - g],

[ch - h].

Парні приголосні [ch - h] відрізняються один від одного не тільки наявністю або відсутністю голосу, а й місцем утворення:

[ch] - задньопіднебінний приголосний, [h] - гортанний: snih
[sn'ich] - sněhu [sn'ehu].

Решта приголосних або тільки дзвінки (всі сонорні та [j]),
або тільки глухі ([c],[č]).

Парні дзвінки приголосні у певних позиціях можуть
оглушуватись, а глухі – одзвінчуватись – *асимілюватися*.

У чеській мові, на відміну від української, дзвінки
приголосні наприкінці слів та перед глухими приголосними
вимовляються як відповідні глухі:

dub [dup],

vůz [vūs],

nůž [nūš],

krev [kref],

loď [lotʰ],

tužka [tuška],

všecko [fšecko],

dialog [dyjalok],

vztah [fstax].

Приголосний *h* у позиції оглушення вимовляється як [ch]:

snih [sn'ich],

lih [lich].

Глухі приголосні перед дзвінками одзвінчуються:

kdy [gdī],

kde [gde],

svatba [svadba],

prosba [prozba],

shora [zhora],

shůry [zhurī],

shluk [zhluk].

4. Вимова груп приголосних

а) Група приголосних **sh** вимовляється або як [sch], або як [zh].

Таким чином : shoda [schoda]/[zhoda],
shromáždění [schromažďení]/[zhromažďení].

б) Приголосний [n] у позиції перед задньопіднебінними приголосними [k], [g], [ch] пристосовується за місцем артикуляції до наступного приголосного і вимовляється як задньопіднебінний носовий:

banka [baŋka],
Anglie [Aŋglije],
tenký [teŋkī].

в)) Подвійні приголосні всередині нескладних слів, а також у словах префіксальних вимовляються зазвичай без подвоєння:

Anna [ana], činnost [činnost], měkký [mĕkĕkī], panna [pana],
kamenny [kamenī], bezstarostná [bestarostna], vyšší: [viššī] і [višī],
babiččin: [babiččin] і [babičin], pražští: [prašštī] і [praštī]

Це ж правило поширюється на групи приголосних, які виникають в результаті уподібнення за дзвінкістю або глухістю:

nižší [ňišī],
vítězství [vīt'estvī].

г) Приголосні **t** і **d** у поєднанні з наступними свистячими та шиплячими **s**, **š** вимовляються зазвичай як афrikати [c], [č]:

lidský [lickī], mladší [mlačī].

5. Вимова прийменників

а) Прийменник **přes** через перед глухими звуками вимовляється як [přes]:

přes pole, а перед усіма дзвінкими, в тому числі і сонорними, вимовляється як [přez]:

přes vodu [přez[^]vodu],

přes louku [přez[^]louku].

б) Прийменник **s** з орудним відмінком перед дзвінкими непарними приголосними **m, n, r, l**, а також перед **v** може вимовлятися як [s] і як [z]:

s Janem [zjanem] / [sjanem],

s matkou [zmatkou] / [smatkou].

в) Прийменник **s** (з родовим відмінком) перед парними і непарними дзвінкими приголосними зазвичай вимовляється як [z]:

s mostu [zmostu], *s lavice* [zlavice].

6. Придих (ráz)

Придих (чеською *ráz*) - це глухий гортанний вибух, який, як правило, з'являється перед початковим голосним слова: [ʼano], [ʼudělām[^]to].

Придих зустрічається також у складних словах типу *modrooký* [modroʼokī], *subordinace* [supʼordinace] і т. д.

Придих частіше з'являється при повільному темпі мовлення та при логічному наголосі: [přines ʼovoce], nové auto [novē ʼauto]. При швидкій вимові придихання відсутнє.

Прийменники **bez, od, z, nad, pod, v** та інші, що закінчуються на дзвінкий приголосний, перед початковим голосним наступного слова, що вимовляється з придихом, оглушуються:

v okně [f^hokn'e],
v Americe [f^hamerice],
z okna [s^hokna],
z ústavu [s^hústavu],
pod oknem [pot^hoknem],
nad Afrikou [nat^hafrikou].

KOMENTÁŘE A CVIČENÍ

II.13. Alveolární vibranty *r, ř*.

jako např. ve slovech *rada – řada, víry – výři*.

Sonora r je v češtině vždy znělá a nemá neznělý protějšek. Ve všech pozicích zůstává hláskou alveolární a kmitavou: *ráda, ruka, kůra, pátek, tvar, mír, trápít, trasa, drak, pátkrát, zítra, věrný, verše, karta, sraz, zrak, krám. Pozdravuj ode mne bratra. Prostranství u brány do parku bylo prázdné.*

Také hláska *r* může být v češtině slabikotvorná: *vrch, trh, bratr, litr*. Při výslovnosti slabikotvorného *r* je třeba dbát na to, aby nebylo příliš dlouhé: nikoli [vř:tat, př:šet], ale [vřtat, přšet]. Další příklady slabikotvorného *r*:

drn, srp, zrno, první, kapr, hadr, teprve, roztrhat.

Větrná smršť rozdrtila čtvrtinu chatrčí. Bratr měl prsty celé zmrzlé.

Nesonorní ř je rovněž hláska alveolární, která se od *r* liší především výrazným třecím šumem *připomínajícím sykavky*. Ve srovnání s *r* je artikulace *ř* poněkud intenzivnější, přiblížení čelistí větší a kmity jazyka drobnější. V některých pozicích se kmitavý charakter hlásky *ř* ke konci artikulace oslabuje. *Ř* se v češtině vyskytuje ve dvou podobách, lišících se znělostí.

Znělé ř představuje základní variantu hlásky: *řádny, řeč, říci, oře, pořád, míří; dřevo, dřive, břeh; zřejmý, zřídít, hříb, hřebík; podřídít, zavřel, zemřel; zařve, dveřmi, smířlivý. Dveře zůstaly dokořán otevřeny.*

Po obou březích řeky vyrostly břízy a lískové keře.

Neznělé ř se objevuje v postavení na konci slova před pauzou a v sousedství neznělého konsonantu:

tvář, talíř, kouř, pekař, soupeř; třást, třeba, tři, přímo, křemen, chřipka; setřást, dopřát, zakřičet; střídat, střevíc, ostře; vařte, kuřte, bouřka; cukrářský, tesařský, vorařský.

Přijdeme přesně

ve tři. Přineste mi vepřový ovar s křenem. Neopař se.

Hlásku ř nelze nahrazovat kombinací hlásek rž, případně rš.

Nikoli ržada nebo ršada, ale řada, nikoli zárš ale zář. Porovnejte ještě: *ržát – řád, horší – hoří*, nebo se slabikotvorným r: *vrže – vře, vydrží – vydří.*

II.14. Několik poznámek k nejčastějším změnám konsonantů v souvislé řeči

V pozici před reálnou pauzou je neutralizován u souhlásek párových protiklad znělosti; vyslovuje se vždy hláska neznělá: *dub, hrad, hled', gong, lev, kaz, lež, roh, zař.*

II.14.1. Asimilace znělosti

Nejčastější asimilací ve spisovné češtině je asimilace znělosti, která způsobuje, že se konsonantické skupiny vyslovují vždy se stejnou znělostí kvalitou, převážně podle hlásky poslední. Tato asimilace je pravidelná u hlásek párových a provádí se jak uvnitř slova, tak na mezislovním předělu: *kdy, zpívá, knížka, sbírka, rozkrájet.*

Porovnejte: nás sad – náš dům,

rok práce – rok života, pes štěká – pes běhá.

Ve spisovné výslovnosti se neprovádí asimilace znělosti před znělými konsonanty nepárovými a před v, ani uvnitř slova, ani na mezislovním předělu.

Rozlišujte: směna – změna, *prát* – *brát*, *sleva* – *zleva*, *sjednat* – *zjednat*, *sval* – *zval*. Nikoli [na:z les, tote:ž mi:sto, chov rip], ale [na:š les, tote:š mi:sto, chof rip].

II.14.2. Artikulační asimilace

připouští spisovnou výslovnost jen ve velmi omezené míře.

Zcela závazná je zmíněná již výslovnost velárního *n* před *k*, *g*: [veŋku]. Přístupná je výslovnost labiodentálního *m* před *v*, *f*: [tramvaj] i [tramvaj] [nymfa] i [nymfa].

Přístupná je výslovnost palatál *t'*, *d'* před *ň* a výslovnost *ň* místo **n** před *t'*, *d'*:

[špatně] i [špat'ně], [student'i] i [studen't'i]. V některých případech je přípustná splývavá výslovnost skupiny *ts*, *tš* jako *c* nebo *č*: [d'etski:] i [d'ecki:], [mňestski:] i [mňescki:], [vjetši:] i [vječi:].

II.15. Užití rázu

Závazně se ráz v češtině objevuje před vokálem na začátku slova po pauze. *Už přišel? Ano. Pozdě, ale přece.* Jinde je užití rázu převážně fakultativní; a do jisté míry závisí na pečlivosti a tempu řeči [nat Poknem] nebo [nad oknem], [dup Popadal] nebo [dub opadal], [ne Pomilni:] nebo [neomilni:].

Závazně se rázu používá po neslabičných předložkách: nikoli [nat oknem] nebo [nad oknem], [dup opadal] nebo [dub opadal].

Závazně se rázu používá po neslabičných předložkách: nikoli [koknu] nebo [goknu] ale jen [k oknu], nikoli [fulici] nebo [vulicil] ale jen [f ulici], nikoli [su: smňevem] nebo [zu: smňevem] ale jen [s u: smňevem].

Po obědě nám otec oznámil, že musí odjet na určitou dobu do Ostravy.

CVIČENÍ

Cvičení 1. Přečtete a podtrhněte znělé [ř]:

řiká, říkanka, říčka, řípa, říše, řidič, řídítka, římsa, říjen, řídký, Říp, řízek řeka, řemen, řepa, ředitel, řešeto, řetěz, řetízek, řezák, řidič, řada, řád, rádek, řepa, řvát;

míř, hoří, bouře, kouří, září, pořadí, kuře, naříká, Jiřina, na talíři, peřina, nařídí;

dřevo, hříbě, hřichy, zemřít, břeh; zřejmý, zřít, hřib, hřebík; podřít, zavřel, zařve, dveřmi, smířlivý. Dveře zůstaly otevřeny dokořán. Po obou březích řeky vyrostly břízy a lískové keře.

Cvičení 2. Přečtete a podtrhněte neznělé [ř]:

malíř, talíř, keř, kadeř, pekař, tvář, kouř, pekař, lékař, soupeř; křída, křičí, křik, přednáška, třešně stříhat, stříkat, nepřítel, nepříjemný, popředí, trást, třeba, tři, přímo, křemen, chřipka; setrást, dopřát, zakřičet; střídat, střevíc, ostře; vařte, kuřte, bouřka; cukrářský, tesařský, vorařský. Půjďme přesně ve tři. Přineste mi vepřový ovar s křenem. Neopař se!

Cvičení 3. Přečtete jazykolamy:

- Přišel za mnou jeden Řek, a ten mi řek, abych mu řek, kolik je v Řecku řeckých řek. A já mu řek, že nejsem Řek, abych mu řek, kolik je v Řecku řeckých řek.

- Tři sta třicet tři stříbrných křepelek přeletělo přes stři sta třicet tři stříbrných střech.

- Řehoř Řehořovič řeže řeřichu.

Cvičení 4. Přečtete pečlivě následující slova s [h]:

had, hádá, haló, Honza, houpe, hovoří, hudba, hlína, hrabe, hovor, hůlka, houpat, hanba, holka, hřeben, poloha, vlohy, hřib,

jahody, jehně, rohlíky, uhnout, obloha, hlodá, oheň; znělost h ve všech pozicích: had, hejno, hýbat, hodina, hůl; sahat, během, pihy, mnoho, sluhu; táhne, nehne, vyhne, pohne; hmat, hned, hrad, hlad, ohbí, vyhřívát.

Cvičení 5. Trénujte výslovnost

Dub, vůz, loď, krev, nůž, všecko, sbor, kdy had, jeď, sníh, trh, roh, kov, obraz, muž, prosba, kdo, shora, kde, odpoledne, tužka, lov ptáků, nad stolem, rok práce, od praní, před časem, bez tebe, přes domy, kus cukru, vlak brzdí, od hradu, dub, hrad, hled', gong, lev, kaz, lež, dívka, polévka, zpívá, knížka, sbírka, rozkrájet.

Cvičení 6. Přečtěte. Dbejte na správnou výslovnost:

bez pasu, bez matky, s Hanou, nad tetou, nad polem, v Praze, v Brně, v komíně, v zimě, k Brnu, v Polsku, v autě, přes bláto, o otci, z domova, z Konga, v Tunisku, s bratrem, k oknu, k autu, z Chrudimi, v Anglii, z Francie, v Kostarice.

z Finska, v klubu.

Cvičení 7. Přečtěte slovní spojení:

Ve škole, do školy, ze školy, před školou, za školou, na fakultě, od fakulty, před fakultou, za fakultou, vedle fakulty, kolem fakulty; bez Petra, kromě Petra, mimo Petra, podle Petra, o Petrovi, od našeho Petra, za naším Petrem; před týdnem, za týden, před několika měsíci, za několik měsíců, na naší filologické fakultě.

ЧЕРГУВАННЯ ЗВУКІВ

1. Чергування голосних

2. Чергування приголосних і груп приголосних

3. Vujmenovaná slova

1. Чергування коротких і довгих голосних

Особливістю звукової системи чеської мови є чергування коротких і довгих голосних в межах однієї морфеми. Чергування в сучасній чеській мові можуть бути **кількісними** - в межах однієї і тієї ж морфеми чергуються однакові за якістю голосні, що відрізняються лише короткістю і довготою:

a/á: dal - dát; bral - brát; hlas - hlásek;

e/é,: nesu - nést; veze - vézt; chleba - chléb;

i (y) í (ý): list - lístek; píl - pít; byl - být; mýt - myjí;

якісно-кількісними – голосні, що чергуються, відрізняються не тільки короткістю і довготою, але і різною якістю:

ů/o/: stůl – stolu; sůl - soli; můj - moje; slůvko - slovo;

ou /u: moucha - muška; kouřit - nekuř; holoubek - holub;

e(ě)/í: sněhu - sněh; věřit - víra; květina - květek ; řekl - říci

Чергування голосних у сучасній чеській мові носить морфологічний характер, характеризує різні словотвірні, словозмінні категорії, а також різні форми одних і тих же слів.

Крім зазначених чергувань довгих і коротких голосних, є ряди голосних, що чергуються.

Ряди голосних, що чергуються:

a/á/e/í: řada - řád - ředitel - řídit;

o/í/ů: slovo - slovíčko - slůvko;

ě/á/í: devět - devátý - devíti и др.

2. Чергування приголосних і груп приголосних

У чеській мові дуже поширене чергування приголосних і груп приголосних в одній і тій же морфемі. Деякі з цих чергувань представлені в українській мові та інших слов'янських мовах. У сучасній чеській мові історично обумовлені чергування приголосних та груп приголосних мають характер морфологічних чергувань. Вони виникають при утворенні різних граматичних форм, а також у багатьох випадках при словотворі.

Чергування приголосних:

k/č/c: ruka - ručka - ruce; peku - pečeš - peci; lehkó - lehčeji - lehce;

h/z/ž: noha - noze - nožka; struha - ve struze - stružka;

g/ž/z: filolog - filoložka - (o) filolozích; Olga - Olžin - Olze;

ch/š: hoch - hoši; moucha - mouše; ticho - tiše; hluchý - hluší;

t/c: zaplatit - zaplacený; vrátit - vrácený;

d'/z: probudit - probouzet; chodit - přicházet;

s/š: česat - češu; nosit - přinášet;

z/ž: mazat - mažu; vozit - přivážet;

r/ř: sestra - sestře; bratr - bratři.

Чергування груп приголосних:

ck/čť: anglický - angličtí; německý - němečtí; praktický - praktičtější;

sk/šť: ruský-ruští; otisknout - otištěný;

st'/št': pustit - puštěný; čistit - vyčištěný;

zd'/žd': jezdit-odjíždět;

sl/šl: myslet - myšlenka.

3. Vyjmenovaná slova.

У чеській мові **ž, š, č, ř, c, j, d', t, ň** - постійно м'які, після них пишеться **i, í:**

j: jitro, jih

ň: nitka, nikdo

t: tisk, ticho

d': dítě, hodina

ž: žít, židle

č: čistý, číslo

š: šít, šiška

ř: říkat, vařit

c: cíl, cizí.

Звуки **h, ch, k, r, d, t, n** - постійно тверді, після них пишеться **y, ý:**

h: drahý, hýbat

k: velký, kytara

ch: suchý, chyba

r: ryba, dobrý

n: nýt, krásný

t: ty, prostý

d: dýha, dýka

Виняток становлять запозичені слова: *kilo, gigant, chirurg, kino* и др.

Звуки b, f, l, m, p, s, v, z - "правописно подвійні", після них можливе написання як **i, í**, так і **y, ý**.

В основах питомо чеських слів та їх похідних пишеться тверде **y, ý**.

Це такі слова - (*vyjmenovaná slova*):

після b: by, být, bydlet, obyvatel, byt; příbytek, nábytek, dobytek; obyčej, bystrý, bylina; kobyla, býk, Příbyslav;

після l: slyšet, mlýn, blýskat se; polykat, plynout, plýtvat; vzlykat, lysý, lýtko; lýko, lyže, pelyňek, plyš ; (plyn, slynout,; plytký, vlys, Lysolaje, Volyně);

після m: my, mýt, myslet, mýlit se; hmyz, myš, hlemýžď; mýtit; zamykat, smýkat; dmýchat; chmýří, nachomýtnout se, Litomyšl; (mýto, mykat, vymykat se, přimykati se, mys);

після p: pýcha, pytel, pysk; netopýr, slepýš, pyl; kopyto, klopýtati, třpytit se; zpytovat, pykat, pýr, pýřit se, čepýřit se, (Spytihněv, pýří);

після s: syn, sytý, sýr; syrový, sychravý, usychati (i usýchat), sýkora, sýček, sysel, syčet, sypati; (syrý);

після v: слова з префіксом vy-, vý- : vybrati, výběr i наступні слова: vy, vysoký, výt; výskati, zvykati, žvýkati; vydra, výr, vyžle, povyk, výheň; (vyza, cavyky, vykati, Vyškov);

після z: brzy, jazyk, nazývati se, Ruzyně.

ОСНОВИ ЧЕСЬКОГО ПРАВОПISУ

1. Принципи чеського правопису
2. Вживання великої літери
3. Вимова і правопис запозичених слів
4. *Pravopis velkých a malých písmen*

1. Принципи чеського правопису

Чеський правопис базується на принципах:

- фонетичному - звуки, що вимовляються, точно відтворюються: večer, voda, dráha, sloužit, krásna.

- морфологічному - в чеській орфографії зберігається написання дзвінкх приголосних там, де замість них вимовляються глухі приголосні, і навпаки, а також написання груп приголосних, які у вимові зливаються в один звук:

dub [dup],

vůz [vūs],

svatba [svadba],

dětsky [děckī].

- за традиційним принципом правопису використовуються літери для позначення довгого [ū] : **ú** и **ů**, що позначали раніше різні за своїм походженням звуки.

Літера **ú** пишеться на початку слова і після прийменників:

úkol,

neúroda,

únava;

буква **ů** - в середині і наприкінці слова:

dům, *vůz*, *domů*, *dolů*.

Звук [i] також за традиційним принципом передається двома літерами: **i, y**, а [ɪ] - **í, ý**, раніше цим двом букв відповідали різні звуки.

bil бив і *byl* був,

bít бити і *být* бути.

У сучасній чеській мові після **h, k, ch, r** завжди пишеться **y, ý**:

h: *hymna, drahý*,

k: *velký*,

ch: *chyba, suchý, hluchý*,

r: *ryba*.

Після **j, ž, č, š, ř, c** пишеться тільки **i, í**:

j: *jídlo*,

ž: *žít*,

č: *čisto*,

š: *šít*,

ř: *řikat*,

Після приголосних **n, t, d, m, p, v, f, b, s, z, l** ("правописно подвійних") можливе написання як *i, í*, так і *y, ý*: *nyní, ty, ti, dým, divat se*.

2. Вживання великої літери

1. Однослівні власні імена пишуться з великої літери:

Jan, Jíří, Praha, Vltava, Česko, Rusko, Polsko, Francie, Ukrajina, Evropa.

2. У власних іменах з кілька слів з великої пишеться тільки перше слово: *Česká republika, Spojené státy americké, Národní divadlo, Tichý oceán, Organizace spojených národů*.

3. У географічних назвах, що складаються з кількох слів, всі слова пишуться з великої літери:

Hora **S**vatého **Š**ebestiána, **K**arlovy **V**ary, **N**ové **M**ěsto na **M**oravě, **M**alá **S**trana.

4. З великої букви пишуться назви національностей, народностей, племен, регіональні назви: *Čech, Bělorus, Ukrajinec, Slovák, Evropan, Pražan, Hanák, Podskalák.*

5. В офіційних назвах установ, політичних та громадських організацій, університетів, підприємств із великої літери пишеться лише перше слово: *Poslanecká sněmovna, Akademie věd ČR, Česká národní rada, Kancelář prezidenta republiky, Ústav zdravotní výchovy, Karlova univerzita, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* та ін..

6. У назвах історичних подій, періодів, свят, фестивалів з великої літери пишеться тільки перше слово: *Velká francouzská revoluce, Pražské povstání, Nový rok, Štědrý den, Mezinárodní festival Pražské jaro.*

7. У назвах книг, журналів, художніх творів, працях у галузі мистецтва тощо з великої літери пишеться тільки перше слово: *Smetanova Prodaná nevěsta, Pravidla českého pravopisu, Hudební rozhledy, Zemědělské noviny* и др.

На відміну від української, назви в лапки не беруться.

3. Вимова і правопис запозичених слів

У запозичених словах у чеській мові спостерігається інше співвідношення між вимовою та правописом, ніж у власне чеських словах:

а) приголосні **d, t, n** перед **i** у запозичених словах

ВИМОВЛЯЮТЬСЯ ТВЕРДО, ТОБТО ЯК **[dy]**, **[ty]**, **[ny]**:

[dy]: **diktát** [**dy**ktāt], **diplom** [**dy**plom], **diář** [**dy**jāř];

[ty]: **politika** [**polity**ka], **kritika** [**kri**tyka], **poetika** [**poety**ka];

[ny]: **organizace** [**organ**yzace], **univerzita** [**uny**verzita],
technika [**tech**nyka];

б) ВИМОВЛЯЄТЬСЯ, АЛЕ НЕ ЗАВЖДИ ПОЗНАЧАЄТЬСЯ ДОВГОТА В СЛОВАХ, НАПРИКЛАД: **aktiv** ВИМОВЛЯЄТЬСЯ ЯК [**akti**f], **kultura** [**kultū**ra], **literatura** [**literatū**ra].

в) у позиції між двома приголосними, перед сонорними приголосними **r, l, m, n** та після них **s** ВИМОВЛЯЄТЬСЯ ТО ЯК [**z**], ТО ЯК [**s**]. ЯК [**z**] ВОНО ВИМОВЛЯЄТЬСЯ В СЛОВАХ ІЗ СУФІКСОМ **-ismus**: *komunismus, socialismus, romantismus, idealismus, modernismus*.

У деяких словах пишеться **i** ВИМОВЛЯЄТЬСЯ ТІЛЬКИ **s**: *diskuse, agrese, disertace, režisér, personál, chaos - chaosu*.

г) **x** у запозичених словах зазвичай ВИМОВЛЯЄТЬСЯ ЯК [**ks**]:

exkurze [**eks**kurze],

expedice [**eks**pedice],

text [**tek**st],

textil [**tek**stil],

exponát [**eks**ponāt],

expanze [**eks**panze].

Перед голосними та приголосним **h** може з'являтися ВИМОВА **[gz]**:

exemplář [**egz**emplārš],

exotický [**egz**otickī],

existence [e**gz**istence];

д)) у словах, що мають поєднання **i + голосний (ia, ie, io, iu)**, у вимові між цими голосними з'являється звук [j]:

fialka [f**j**ialka],

historie [h**i**stor**i**e],

rádio [r**a**d**i**o],

dialekt [d**i**jalekt],

Marie [m**a**r**i**e],

studium [st**u**d**i**um],

biologie [b**i**olog**i**e];

е) правопис власних імен і географічних назв залежить від того, з якої мови запозичене слово. Власні імена та географічні назви, взяті з мов, що не користуються латинською графікою, транслітеруються та передаються засобами чеської графіки: *Čajkovskij, Nizámi, Užhorod, Sevastopol, Pakistan, Singapur, Peking, Ulánbátar*.

Якщо ж ім'я або назва, взята з мови з латинською графікою, то, як правило, зберігається первісне написання, що нерідко не збігається з вимовою: *Bordeaux [bordō], Shakespeare [šejkspīr], Chicago [šikāgo], Loira [loāra]*.

Однак найбільш поширені імена та відомі географічні назви чехізовані: *Londýn, Řím, Paříž, Benátky, Drážďany, Lipsko*.

4. Pravopis velkých a malých písmen

4.1. Vlastní jména. Jména živých bytostí

Vlastní jména osob a zvířat i jejich přídomky, přezdívky a přívlastky se vždy píší s velkým počátečním písmenem,

např. Anna Marie Nováková, Marie Terezie, (pes) Rex, (kocour) Mourek, Anežka Česká, Richard Lví srdce, Ladislav (zvaný) Pohrobek, Karel Čtvrtý, Kateřina Veliká.

Totéž platí i pro jména pohádkových a mytologických postav, knižních a filmových hrdinů, přičemž obecná jména se obvykle píší s malým písmenem, např. *kocour Mikeš, motýl Emanuel, Popelka, děd Vševěd, kačer Donald, Červená karkulka* (karkulka = čepec), *Rozum, Závist, Robin Hood, Zeus, Herkules* apod.

Ve spojeních, která obsahují obecné a přídavné jméno a jako celek se považují za vlastní jméno, se velké písmeno obvykle píše u prvního z nich: *Panna orleánska, Mistr sázavský, Sázavský mistr, Lotosový květ, Sedící býk.* Přívlastek *svátý* před jménem píšeme malým písmenem, např.

svátý Jan, také kostel sv. Jana.

Vlastní jména osob a zvířat i jejich přídomky, přezdívky a přívlastky se vždy píší s velkým počátečním písmenem, např.

Anna Marie Nováková, Marie Terezie, (pes) Rex, (kocour) Mourek, Anežka Česká, Richard Lví srdce, Ladislav (zvaný) Pohrobek, Karel Čtvrtý, Kateřina Veliká.

Ve spojeních, která obsahují obecné a přídavné jméno a jako celek se považují za vlastní jméno, se velké písmeno obvykle píše u prvního z nich:

Panna orleánská, Mistr sázavský, Sázavský mistr, Lotosový květ, Sedící býk.

U cizích jmen se způsob psaní řídí výchozím jazykem: Leonardo da Vinci, Leonardo DiCaprio, Jean-Claude Van Damme.

4.2. Tituly, oslovení a povolání

se až na výjimky píše s malým písmenem: *slečna Dvořáková, inženýr Peterka, profesor Kadlec, ale Excellence, Jeho Magnificence* apod.

Zkratky titulů se až na výjimky píše s velkým počátečním písmenem: **Ing. Petráček. Mgr. Bláhová, Bc. Zkoumal, ale např. doc. Konvičková, prof. Malý.**

4.3. Vlastní jména. Názvy ulic

Označujeme-li veřejné prostranství, píšeme výrazy ulice, třída, náměstí, nábřeží, sady, alej apod. vždy malým písmenem, ať stojí na první či druhé pozici. Např.

Národní třída, Nerudova ulice, náměstí Míru, Rašínovo nábřeží, třída Kapitána Jaroše, Riegrovy sady, Novodvorská alej

Víceslovné názvy:

- předložka + podstatné jméno - píšeme obojí s velkým písmenem, např. *ulice Nad Řekou, ulice Mezi Mosty;*
- předložka + přídavné jméno + podstatné jméno - píšeme předložku a přídavné jméno s velkým počátečním písmenem, podstatné jméno většinou malým písmenem, např.
ulice Za Žižkovskou vozovnou, ulice U Božích bojovníků;
- vlastní jména - pokud je v názvu vlastní jméno, píšeme toto jméno vždy s velkým písmenem, např. *třída Kapitána Jaroše, ulice Karla Jaromíra Erbena*
- názvy začínající číslovkou -
- pokud název začíná na číslovku, která je psána číslicí, píšeme v následujícím slově malé písmeno, např. *ulice 28. října.*
- začíná-li název číslovkou psanou slovem, píšeme ji s velkým písmenem, např. *ulice Sedmnáctého listopadu.*

- obecné podstatné jméno + vlastní jméno ve 2. p. - píšeme velká písmena, např. *ulice Bratří Čapků*.

4.4. Vlastní jména. Přírodní celky, pohoří a vodní plochy

Vlastní názvy pohoří, hor, ostrovů, nížin, jeskyň, vodních ploch atd. se píší s velkým počátečním písmenem v prvním slově názvu. Následující slova v názvu se píší s velkým počátečním písmenem pouze v případě, že jde o vlastní jména. Např.

Sněžka, Jizerské hory, Českomoravská vrchovina, jezero Bajkal, Krkonošský národní park, Alpy.

Ve spojeních jako *národní park Šumava* nebo *chráněná krajinná oblast Třeboňsko* považujeme typ oblasti za obecné označení, proto by se měl psát s malým počátečním písmenem.

Přídavná jména odvozená od názvů měst, pohoří apod. se píší s malými počátečními písmeny.

Např. *alpské údolí, krkonošské jídlo*. Avšak pozor - pokud toto slovo vystupuje jako první slovo ve vlastním názvu, píše se s velkým písmenem. Např. *Krkonošský národní park*. Taktéž pokud jde o obyvatele, např.

Ostravan.

Světové strany se píší s malým písmenem.

4.5. Vlastní jména. Města a regiony

Vlastní názvy měst, obcí a městských částí se píší s velkými počátečními písmeny ve všech slovech názvu kromě předložek. Např. *Pardubice, Hradec Králové, Jablonec nad Nisou, městská část Horní Počernice, Malá Strana.*

Přídavná jména odvozená od měst a obcí se píší s malými počátečními písmeny. Např. *chodovské parky, pražské památky.*

Obyvatelé měst a obcí a jejich částí se píší s velkým počátečním písmenem.

Např. *Malostranští*. Pozor však na přídavné jméno, např. *malostranští obchodníci*

Oficiální názvy krajů píšeme s velkým písmenem u přídavného jména, např. *Středočeský kraj* i *kraj Středočeský*. Výjimku tvoří *Kraj Vysočina*, kde je slovo *kraj* součástí názvu, a hlavní město Praha, kde s velkým písmenem píšeme pouze slovo *Praha*. Neoficiální názvy píšeme s malým písmenem, např. *jižní Morava*.

Regiony, např. *Domažlicko, Ústecko* atd.,

CVIČENÍ

Cvičení 1. Přečtěte a podtrhněte dlouhé a krátké samohlásky:

- dát – dal, stár – starý, zdráva – zdravá, obláček – oblak, hrách – hrachu, pláč – plač, mráz – mrazu, hlásek – hlas, kráva – krav, jáma – jam, žába – žab, vrána – vran, západ – zapadat, nákup – nakoupit, žák – žačka;

- chléb – chleba, vézt – vezu, téměř – temene, déle – delší, lépe – lepší, jméno – jmen, péro – per, léto – let, nést – nesu, vést – vedu, plést – pletu;

- síla – silný, šíře – široký, píšu – piš, cítit – cit, slíbit – slib, pit – pil, lístek – list, žíla – žilou, lípa – lip, chvíle – chvíl, žít – žiji, bít – bil, mýt – myl, být – byl, výrostek – vyrostlý, výraz – vyrazit, výmluva – vymluvit, sýpka – sypký;

- dům – domu, sůl – soli, kůň – koně, tvůj – tvoje, lůžko – lože, růst – rostu, můstek – most, otcův – otcova, průlom – prolomit, půjdu – pojď, můžeš – mohu, stůňu – stonat, nůž – nože, dvůr – dvoře, důl – dole, hůl – holi, vůz – voze;

- kousek – kus, soudek – sud, moucha – much, padnout – padnutí, smlouva – smluvní, houba – hub, kouřit – nekuř, soudit –

sud, koupit – nákup, holoubek – holub, minout – minul, uklid – uklidit, úcta – uctít, účes – učesat, účinek – učinit, úchvatný – uchvatitel, trub – trouba, ústup – ustoupit, zub – zoubek, doubek – dub, kroužek – kruh;

- tíže – těžký, desítka – deset, kvítek – květ, vítr – větru, víra – věrný, míra – měřit, hlídka – hledět, říčka – řeka, pospíšit – prospěš, vybíhat – běh, bílý – bělostný, zajíc – zaječí.

Cvičení 2. Přečtěte a podtrhněte souhláskové alternace:

- ruka - ruce - ručka, peku - pečeš - péci, lehko - lehčeji - lehce, oko - oči, otec - otče, vlk - vlček - vlci, uteku - uteču - utéci, pták - ptačí - ptáci, vysoký - vysočina - vysocí, řeka - říčka - řece;

- pstruh - pstruzi, drahý - dráže - draze, mohu - můžeš - pomoz, kniha - knižní - knize, struha - ve struze - stružka;

- filolog - filoložka - filolozích, pedagog - pedagogích, dialog - dialozích, Olga - Olžin - Olze;

- macecha - maceše, hoch - hoši, Kazach - Kazaši, hluchý - hluší, ticho - tiše, plachý - plaše, dýchat - dýšu, moucha - mouše, suchý - sušit;

- platit - zaplacen, vrátit - vrácen, chytit - chycen, ztratit - ztracen, svítit - svíce, nutit - nucen, chytit - chycen;

- ohradit - ohrazen, probudit - probuzen, usadit - usazen, soudili - odsouzen, tvrdý - tvrz, chodit - chůze, snadno - snáze, hodit - hozen;

- nosit - nůše, česat - češu, prosit - prošení, psát - píšu, nosit - nošen;

- sestra - sestře, bratr - bratři, víra - víře, shora - nahoře, dobrý - dobří;

- německý - němečtí, anglický - angličtí, prakticky -

praktičtěji, tragicky - tragičtěji;

- český - čeští, ruský - ruští, lidsky - lidštěji, přátelsky - přátelštěji;

- pustit - pouštět, čistit - čištění, pojistit - pojištění, pustit - puštění;

- myslit - myšlenka.

Cvičení 3. Přečtěte následující slova. Nezapomínejte na stejnou výslovnost orfografického i-y, í-ý:

dobýt, rozbít, umýt, nemít, víno, sýry, síra, nazývat, zívát;
nový, známý, krásný, starý, dobrý, chytrý, bystrý, vysoký;
prosím, nosím, vozím, kazím, nevím, umím, topím.

Cvičení 4. Přečtěte následující slovní spojení:

nový byt, starý dům, chutný sýr, krásný typ, dobrý výkon,
drobný písek; dobré pivo, staré víno, známé místo, drobné síto,
suché seno, moskevské metro, výborné pero; nové byty, staré
domy, krásné typy, drobné kusy, dobré výkony.

Cvičení 5. Doplněte i/í nebo y/ý:

Čas pl_ne jako voda, přib_la nám práce, vodní v_r, nový
pl_noměr, l_ška B_strouška, nevzl_kej, ml_nek na kávu, čaj z
pel_ňku, jaz_kověda, jsem v_těz, s_rovátka, had s_čí, nesm_š
zapom_nat úkoly, potrav_na, pozor na s_rky, žloutek a b_lek,
spěšná zás_lka, V_šehrad, v_soké z_sky, žv_kám žv_kačku, v_tání
občánek, mokrý jako m_š, nepl_tvej potrav_nami, pomalý jako
hlem_žď, špatně pol_kám, v dáli se bl_ská, lehoučký jako chm_ří,
budu m_t narozeniny, kom_ník čistí kom_ny, b_la rozumná.

Cvičení 6. Doplňte *i/í* nebo *y/ý*:

Praha - Ruz_ně, nádherná v_la, lesní v_la, telev_zní v_s_lač, pol_kač ohně, pob_li jsme v Tatrách pár dní, b_ograf je kino, l_šaj smrtihlav, vl_dný ml_nář, kl_nové písmo, cizí jaz_ky, v_dří kožešina, lichokop_tník, s_rová zelenina, us_chající větev, Nezam_sl a Křesom_sl, vlak m_vá zpoždění, můžeme se m_lit, m_lná zpráva, Ol_na nesl_šela v_ra, l_ska je vodní pták, l_pa je národní strom, v_díme dop_s, zazp_vej mi p_sničku, L_dka je sm_šek, skála v_b_hala do jez_rka, prohl_žel si sb_rku známek, prom_nout trest, roz_nka v l_vanci, vraťte se brz_čko, klop_tal domů, jez_nky a Smol_ček, cizojaz_čný rozhovor.

Cvičení 7. Přečtěte následující slova:

- minimum, kvantita, univerzita, politika, organizace, technika, dikce, dirigent, titulní, difference, kritika, matematika, botanika, aktivní, didaktika, lokomotiva, nikotin, diktát, estetika, kolektivní, nihilismus;

- lexikografie, text, exteriér, exkurze, expedice, expanze, expert, exploze, extrém, experiment, expres, index, luxus, praxe, reflex, syntax, axióm, flexe, boxovat, fixovat, exministr; exotický, existence, exhumace, exemplář, exil, exhibice;

- teorie, mytologie, fialka, rádio, unie, historie, fantazie, dialekt, dieta, siesta, triumf, diagram, fialový, triolet, idiot, ironie, stipendium, premiéra, triviální, trivium;

- poučit se z neúspěchu, Daniel Ouředník, pneumokokové nákazy, naučit se empatii, neutrální pole, padoucnice, automobilový závod, uondán cestou, deoxyribonukleová kyselina, zaokrouhlený výsledek, poukázka do supermarketu, nouzový

východ, pravoúhlý trojúhelník;

Cvičení 8. Přečtěte slovní spojení. Zaměřte se na správnou kvantitu samohlásek ve slovech přejatých:

Evropská unie, schvalovací procedura, rozpočtové provizorium, strukturální fondy, finanční struktury, samá pozitiva, nová sezóna, olympijské hry, wimbledonská šam- pionka, zdravotní tematika, milionové úniky, propagační brožura, schematický přístup, masivní záruky státu, všechna aktiva a pasiva, transgresivní konstrukce, leitmotiv, plynný chlor, odborné symposium, fungující ofenziva, davová hysterie.

Cvičení 9. Doplňte malé, nebo velké písmeno:

(K/k)arel (Č/č)tvrtý, (L/l)adislav (P/p)ohrobek, (M/m)uslimové, (Č/č)eští, (M/m)ongol, (F/f)rantiškán, (P/p)etr (V/v)eliký, (P/p)anovnický rod (P/p)řemyslovců, (I/i)ndián, (V/v)edoucí katedry, (D/d)oc. (MUDR./mudr.) Jan Nový, (csc./CSC.), (J/j)ížní (E/e)vropa, (S/s)ever, (L/l)atinská (A/a)merika, (H/h)orní (S/s)lezsko, (Č/č)eský (R/r)áj, (Č/č)eská (R/r)epublika, (D/d)ivoký (Z/z)ápad, (Č/č)ertovo (J/j)e zero, (M/m)oře (J/j)aderské, (D/d)olní (V/v)ltava, (Ř/ř)eka (S/s)vatého (V/v)avřince, (S/s)kalnaté (P/p)leso, (U/u)lice (N/n)a (K/k)rálovských (V/v)inohradech.

Cvičení 10. Doplňte malé, nebo velké písmeno:

(U/u)lice (S/s)edmnáctého (L/l)istopadu, (H/h)lavní (T/t)řída, (S/s)ady (K/k)omenského, (N/n)áměstí (N/n)a (S/s)tráži, (P/p)arlament (Č/č)eské (R/r)epubliky, (V/v)láda ČR, (R/r)ada (M/m)ěsta Ostravy, (R/r)estaurace (U/u) (F/f)leků, (P/p)lzeňská (U/u)niverzita, (K/k)atedra (Č/č)eského (J/j)azyka (F/f)ilozofické

(F/f)akulty (M/m)asarykovy (U/u)niverzity, (Z/z)ákladní (Š/š)kola
v Brně.

Cvičení 11. Doplněte malé, nebo velké písmeno:

(Č/č)eská (H/h)ymna (K/k)de (D/d)omov můj, (L/l)egenda o
(S/s)vátem Prokopu, (J/j)anáčkův (M/m)áj, (J/j)azykovědný
(Č/č)asopis (N/n)aše (Ř/ř)eč, (V/v)lak (O/o)stravan, (N/n)ový
(A/a)utomobil (Š/š)kola, (P/p)lzeňský (P/p)ilsner (U/u)rquell,
(P/p)ražské (P/p)ovstání, (D/d)ruhá (S/s)větová (V/v)álka,
(T/t)řicetiletá válka, (M/m)ezinárodní hudební festival (P/p)ražské
jaro, (V/v)elký (P/p)átek, (D/d)en (M/m)atek, (V/v)ánoce,
(A/a)dvent, (B/b)oží (H/h)od (V/v)ánoční.

TESTY. PRAVOPIS

1. Doplněte malé, nebo velké písmeno:

(K/k)arel (Č/č)tvrtý,
(L/l)sdislav (P/p)ohrobek,
(M/m)uslimové,
(Č/č)eští,
(M/m)ongol.

2. Doplněte malé, nebo velké písmeno:

(F/f)rantiškán,
(P/p)etr (V/v)elký,
(P/p)anovnický rod (P/p)řemyslovců,
(I/i)ndián,
(V/v)edoucí katedry.

3. Doplněte malé, nebo velké písmeno:

(D/d)oc. (MUDR. /mudr.)
Jan Nový,
(csc./CSC.),
(J/j)ížní (E/e)vropa,
(S/s)ever.

4. Doplněte malé, nebo velké písmeno:

(L/l)atinská (A/a)merika,
(H/h)orní (S/s)lezsko,
(Č/č)eský (R/r)áj,
(Č/č)eská (R/r)epublika,
(D/d)ivoký (Z/z)ápad.

5. Doplněte malé, nebo velké písmeno:

(Č/č)ertovo (J/j)azero,
(M/m)oře (J/j)adranské,
(D/d)olní (V/v)ltava,
(Ř/ř)eka (S/s)vatého (V/v)avřince,
(S/s)kalnaté (P/p)leso.

6. Doplněte malé, nebo velké písmeno:

(U/u)lice (N/n)a (K/k)rálovských (V/v)inohradech,
(U/u)lice (S/s)edmnáctého (L/l)istopadu,
(T/t)řída (H/h)lavní,
(S/s)ady (K/k)omenského,
(N/n)áměstí (N/n)a (S/s)tráží,

7. Doplněte malé, nebo velké písmeno:

(P/p)arlament (Č/č)eské (R/r)epubliky,
(V/v)láda ČR,
(R/r)ada (M/m)ěsta Ostravy,
(R/r)estaurace (U/u) (F/f)leku,

(P/p)lzeňská (U/u)niverzita,

8. Doplněte malé, nebo velké písmeno:

(K/k)atedra (Č/č)eského (J/j)azyka (F/f)ilozofické (F/f)akulty
(M/m)asarykovy (U/u)niverzity,

(Z/z)ákladní (Š/š)kola v Brně,

(Č/č)eská (H/h)ymna (K/k)de (D/d)omov můj,

(L/l)egenda o (S/s)vátem Prokopu,

9. Doplněte malé, nebo velké písmeno:

(J/j)anáčkův (M/m)áj,

(J/j)azykovědný (Č/č)asopis (N/n)aše (Ř/ř)eč,

(V/v)lak (O/o)stravan,

(N/n)ový (A/a)utomobil (Š/š)kola,

(P/p)lzeňský (P/p)ilsner (U/u)rquell,

10. Doplněte malé, nebo velké písmeno:

(P/p)ražské (P/p)ovstání,

(D/d)ruhá (S/s)ětová (V/v)álka,

(T/t)řicetiletá válka,

(M/m)ezinárodní hudební festival (P/p)ražské jaro,

(V/v)elký (P/p)átek,

11. Doplněte malé, nebo velké písmeno:

(D/d)en (M/m)atek,

(V/v)ánoce, (A/a)dvent,

(B/b)oží (H/h)od (V/v)ánoční.

N (n)ový R (r)ok,

Š(š)tědrý D(d)en.

12. Doplněte správně s, z, vz

_kazit zábavu

z

14. Doplněte správně s, z, vz

_hromáždění lidí

z

15. Doplněte správně s, z, vz

_trávení času

z

16. **Doplňte správně s, z, vz**
_růst cen

z

17. **Doplňte správně s, z, vz**
kytička _vadla

z

18. **Doplňte správně s, z, vz**
pomeranč _padl

z

19. **Doplňte správně s, z, vz**
krásné _pomínky

z

20. **Doplňte správně s, z, vz**
buchta _tvrdla

z

21. **Doplňte správně s, z, vz**
dobrá _pěvák

z

s

vz

22. Co nepatří do vyjmenovaných slov po "P"?

p

ytel

p

ysk

p

yl

k

opyto

p

ryž

23. Co nepatří do vyjmenovaných slov po "M"?

hmyz

myš

mýtné

nachomýtn

out se

smýkat

24. Co nepatří do vyjmenovaných slov po "S"?

sýr

syc

hravý

sýk

ora

syp

at

syn

25. Co nepatří do vyjmenovaných slov po "B"?

b

ýt

b

ylina

b
ýk

z
bytek

o
byčej

26. Co nepatří do vyjmenovaných slov po "Z"?

ja
zyk

zv
yk

R
uzyně

bz
ry

n
azývat

28. Co nepatří do vyjmenovaných slov po "L"?

p
olykat

m
lým

lý
ko

ly
že

L
ysice

29. Doplňte správně do názvu

_eské _udějovice

*České
budějovice*

*české
budějovice*

*české
Budějovice*

*České
Budějovice*

30. Doplňte správně do názvu

_everní _echy

severní

čechy

Severní

čechy

severní

čechy

severní

Čechy

31 .Doplňte správně do názvu

_everní _merika

Severní

Amerika

severní

amerika

Severní

amerika

severní

Amerika

32. Doplňte správně do názvu

_lomoucký _raj

olomouc

ký kraj

Olomouc

ký kraj

Olomouc

ký Kraj

olomouc

ký Kraj

33. Doplňte správně do názvu

_eka _abe

řeka

labe

řeka

Labe

Řeka

Labe

Řeka

labe

34. Doplněte správně do názvu

_mije _becná

zmije

obecná

zmije

Obecná

Zmije

obecná

Zmije

Obecná

35. Doplněte správně do názvu

_ostel _vatého _íta

kostel

svatého víta

Kostel

Svatého víta

Kostel

svatého Víta

kostel

svatého Víta

36. Doplněte správně do názvu

_iří _ _oděbrad

Jiří z

Poděbrad

jiří Z

poděbrad

Jiří Z

Poděbrad

Jiří z

poděbrad

37. Doplněte správně do názvu

_elký _ůz

Velk

ý Vůz

Velk

ý vůz

velk

ý Vůz

velk

ý vůz

38. Doplňte Velká/Malá písmena

Známy slovník profesorův _áši a _rávníčka byl ještě v prodeji.

V,T

v, t

V,

t

v,

T

39. Doplňte Velká/Malá písmena

Hodně _ražanů navštívilo _anečkovu výstavu obrazů.

l

, J

l

, J

l

, j

l

, j

40. Doplňte Velká/Malá písmena

Textil a bižuterii prodávají na světových trzích _iberečtí a _ablonečtí.

L, J

l, j

L, j

l, J

41. Doplňte Velká/Malá písmena

Nedělej ze sebe _vejka.

š

Š

42. Doplňte Velká/Malá písmena

Zápas prohráli _partáané.

S

43. Doplněte Velká/Malá písmena

Jména měst, u nichž bojoval _an _ižka __rocnova, vešla do dějin.

J, Ž, Z, T

J, ž, z, T

J, Ž, z, T

j, Ž, Z, T

44. Doplněte Velká/Malá písmena

Koupili si novou chatu v _okytnici __izerou.

R, N, J

R, n, J

r, n, J

R, n, j

45. Doplněte Velká/Malá písmena

Přátelé mi ukazovali svítící _rion a _elký _ůz.

O, V, V

o, V, V

O, V, v

O, v, V

46. Doplněte Velká/Malá písmena

Volil _bčasnkou _emokratickou stranu.

o,d

o, D

(

,d

(

,D

47. Doplněte Velká/Malá písmena

Oslavovali _ilvestra a příchod _ového roku na chatě.

S, N

S, n

s, n

s, N

48. **Doplňte Velká/Malá písmena**

Jak trávíš _ánoce a _elikoce?

v

, v

\

, v

v

, V

\

, V

49. **Vyber vždy ten řádek, ve kterém je celý text napsán správně**

Děťátko mávalo svýma baculatými ručičkama.

Děťátko mávalo svými baculatými ručičkama.

Děťátko mávalo svými baculatými ručičkami.

Děťátko mávalo svýma baculatýma ručičkama.

50. **Doplňte Velká/Malá písmena**

Mám kamarádku v _ižních _echách.

Č

Č

č

č

51. **Doplňte Velká/Malá písmena**

Dokážeš vyjmenovat státy _třední _meriky?

ε

, A

ξ
, A

ξ
, a

ξ
, a

52. Doplňte Velká/Malá písmena

*_liška _řemyslovna, poslední z rodu _řemyslovců, si vzala za manžela _ana
_ucemburského.*

E, P,
P, J, L

E, P,
p, J, L

E, p,
p, J, L

E, P,
P, J, l

53. Doplňte Velká/Malá písmena

Koupali jsme se v _udém _oři.

R
, M

r
, M

R
, m

r
,m

54. Doplňte Velká/Malá písmena

*V _iráskově _emnu se dočítáme o tom, jak byly protestantské _echy násilně
rekatolizovány.*

j,
t, č

J
, t, č

J

, T, Č

J

, T, č

55. **Doplňte Velká/Malá písmena**

Přečtla jsem si _lesk, _ladý _vět a _idové _oviny.

b, M,

S, l, n

B, M,

s, L, n

B, m,

s, l, n

DOPORUČENÁ LITERATURA

1. Akademický slovník cizích slov. Academia. Praha 1995.
2. Balhar J. a kol.: Český jazykový atlas. Díl. 4. Academia. Praha, 2002.
3. Čechová M. a kol. Čeština - řeč a jazyk. 2., přepracované vydání ISV : Praha 2000.
5. Havránek B., Jedlička A. Stručná mluvnice česká. 25. podstatně přepracované vydání Fortuna, Praha 1996.
6. Horálek K. Fonologie. In Petr, J.. a kol: Mluvnice češtiny I. Academia : Praha 1986, s. 107-163.
7. Krčmová M.: Fonetika a fonologie. Zvuková stavba českého jazyka. MU. Brno 1990.
8. Krčmová M.: Fonetika a fonologie. In: Karlík P., Nekula M., a Rusínová Z. (Eds.): Příruční mluvnice češtiny. NLN, Praha 1995, 21-64. 2. vyd. 1996.
9. Krčmová M. Proměny mluvené komunikace a vývoj ortoepické normy. In: Gajda, S. (Ed.): Języki słowiańskie 1945-1995. Gramatyka - Leksyka - Odmiany. Materiały międzynarodowej konferencji naukowej; Opole 20.-22. 9. 1995. Uniwersytet Opolski. Opole 1995, s. 119-126.

10. Krčmová M. Kodifikace výslovnosti a jazyková praxe. In: Šrámek, R. (Ed.): Spisovnost a nespisovnost dnes. MU : Brno 1996, s. 103-105.
11. Krčmová M. Dnešní problémy kultury mluveného projevu. In: Karlík P., a Krčmová M. (Eds.): Jazyk a kultura vyjadřování. Milanu Jelínkovi k pětasedmdesátinám. MU. Brno 1998, s. 107-112.
12. Krčmová M. Nejen lexikum. In: Bosák J. (Ed.): Internacionalizácia v súčasných slovanských jazykoch: za a proti. Veda. Bratislava 1999, s. 38- 44.
13. Palková Z. Fonetika a fonologie češtiny, Karolinum, Praha, 1994.
14. Palková Z. Základní kurz české výslovnosti (pro cizince), SPN Praha, 1989.
15. Pravidla českého pravopisu, Academia, Praha 1983, p.
16. Pravidla českého pravopisu z roku 2008, od Lingea z Brna
17. Romportl M. Základy fonetiky, UK Praha, 1985.
18. Internetová jazyková příručka ÚJČ AV ČR
19. FAQ jazykové poradny ÚJČ AV ČR

Вступ

1. Долженков О. Посткомуністичні трансформації в країнах Центрально-Східної Європи та СНД: порівняльний аналіз / Олександр Долженков // Нова політика. – 2000. – №5. – С. 12-16.
 2. Історія Центрально-Східної Європи: Посібник для студентів історичних і гуманітарних факультетів університетів / За ред. Л. Зашкільняка. – Львів: ЛНУ ім. Франка, 2001. – 660 с.
 3. Balík S. a kol. Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2010. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2010, 279 s.
 4. Bičík I., Jančák V. Transformační procesy v českém zemědělství po roce 1990. Praha: Univerzita Karlova, 2005, 103 s.
 5. Jančák V., Götz A. Územní diferenciacie českého zemědělství a její vývoj. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 1997, 81 s.
 6. Kopačka L. Strukturální změny ekonomiky se zvláštním zřetelem k průmyslu, str. 219-238. In: Hampl, Martin et al.: Geografická organizace společnosti a transformační procesy v České republice. Praha: DemoArt, 1996, 395 s.
 7. Vodička K., Cabada L. Politický systém České republiky. Praha: Portál, 2007, 374 s.
- <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%9>

6%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0_%D1%81%D0
%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%B0_%D0%A7
%D0%B5%D1%85%D1%96%D1%97 Дата доступа
14.09.2023